

Universitätsbibliothek Wuppertal

Titi Livii Patavini Historiarvm Libri Qvi Svpersvnt Omnes

Livius, Titus

Mannhemii, 1783

Liber XLV

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1333](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1333)

I.

VICTORIÆ nuncii, Q. Fabius & L. Lentulus & Metellus, quanta potuit adhiberi festinatio, celeriter Romam quum venissent, præcerptam tamen ejus rei lætitiã inveniunt. Quarto post die, quam cum rege est pugnatum, quum in circo ludi fierent, murmur repente populi tota spectacula pervasit; « pugnatum in Macedonia, & devictum » regem esse. » Dein frenitus increbruit: postremo clamor plaususque, velut certo nuncio victoriæ adlato, est exortus. Mirari magistratus, & quærere auctorem repentinæ lætitiæ: qui postquam nullus erat, evanuit quidem tamquam incertæ rei gaudium; omen tamen lætum infidebat animis. Quod postquam veris nunciis Fabii Lentulique & Metelli adventu firmatum est, quum victoria ipsa, tum augurio animorum suorum, lætabantur. Et aliter traditur circensis turbæ non minus similis veri lætitiã. Ante diem decimum Kalendas Octobres (a), ludorum Romanorum secundo die, C. Licinio consuli,

(a) Ex vetere Calendario legendum putat Manutius *A. D. XV. Sigonius*:

*U. c. 584.
a. C. 168.*

*Fama
de
victoria
Macedo-
nica.*

U. c. 584. ad quadrigas mittendas escendenti, tabellarius, qui se ex Macedonia venire diceret, *
a. C. 168. laureatas literas dicitur: quadrigis missis, consul currum conscendit: &, quum per circum reveheretur ad foros publicos, laureatas tabellas populo ostendit. Quibus conspectis, repente inmemor spectaculi populus in medium decurrit. Eo senatum consul vocavit, recitatisque tabellis, ex auctoritate Patrum pro foris publicis denunciavit populo: « L. Æmilium collegam signis conlatis cum » rege Perseo pugnasse. Macedonum exerci- » tum cæsum fufumque. Regem cum paucis » fugisse. Civitates omnes Macedoniae in di- » tionem populi Romani venisse. » His auditis, clamor cum ingenti plausu ortus: ludis relic- tis, domus magna pars hominum ad conjuges liberosque lætum nuncium portabant. Tertius decimus dies erat ab eo, quo in Macedonia pugnatum est.

II. POSTERO die senatus in curia habitus, supplicationesque decretæ, & senatusconsultum factum est, ut consul, quos, præter milites sociosque navales, conjuratos haberet,

* Perspicue vox una desideratur, ut sit reddidisse laureatas literas dicitur. Sigonius.

dimitteret : de militibus fociisque navalibus *U. c. 584.*
 dimittendis referretur , quum legati ab L. *a. C. 168.*
Legati
Æmilii.
 Æmilio consule , a quibus præmissus tabel-
 larius esset , *. Ante diem sextum Kalendas
 Octobres , hora fere secunda , legati urbem
 ingressi sunt (*b*) , ingentem secum obcurren-
 tium , quacumque ibant , prosequentiumque
 trahentes turbam , in forum ad tribunal per-
 rerunt. Senatus forte in curia erat : eo
 legatos consul introduxit. Ibi tantum temporis
 retenti , dum exponerent , « quantæ regiæ
 » copiæ peditum equitumque fuissent , quot
 » millia ex his cæsa , quot capta forent ;
 » quam paucorum militum jactura tanta
 » hostium strages facta ; quam cum paucis
 » rex fugisset : existimari Samothraciam peri-
 » turum , paratam classem ad perfequendum
 » esse : neque terra , neque mari elabi posse : »
 eadem hæc paullo post in concionem traducti
 exposuerunt : renovataque lætitia , quum *Supplicatio-*
nes. consul edixisset , « ut omnes ædes sacræ

* Et hic vox una deest ad integritatem sententiæ :
 quum legati ab L. Æmilio consule , a quibus præ-
 missus tabellarius esset , venissent. Sigonius.

(*b*) Juvabis orationem addenda copula *ingressi*
sunt , & *ingentem* , Drak.

U. c. 584. » apèrentur, » pro se quisque ex concione
 a. C. 168. ad gratias agendas ire Diis ; ingentique turba ,
 non virorum modo , sed etiam feminarum ,
 conferta tota urbe Deorum immòrtalium tem-
 pla. Senatus , revòcatus in curiam , supplica-
 tiones , ob rem egregie gestam ab L. Æmilio
 consule , in quinque dies circa omnia pulvi-
 naria decrevit , hostiisque majoribus sacrificari
 iussit. Naves , quæ in Tiberi paratæ instruc-
 tæque stabant , ut , si rex posset resistere ,
 in Macedoniam mitterentur , subduci , & in
 navalibus conlocari : socios navales , dato
 annuo stipendio , dimitti , & cum his omnes ,
 qui in consulis verba juraverant : & quod
 militum Corcyræ , Brundisii , ad mare superum
 aut in agro Larinati esset , (omnibus his locis
 dispositus exercitus fuerat , cum quo , si res
 posceret , C. Licinius collegæ ferret opem)
 hos omnes milites dimitti placuit. Supplica-
 tio pro concione populi indicta est (c) , ex
 ante diem quintum Idus Octobres cum eo
 die in quinque dies.

III. Ex Illyrico duo legati , C. Licinius
 Nerva & P. Decius , nunciarunt , « exercitum
 » Illyriorum cæsum : Gentium regem captum ,

(c) Scribe populo indicta est. Ita Gron. Crev.

LIBER XLV CAP. III

9

» in ditione populi Romani & Illyricum esse. »
 Ob eas res, gestas ductu auspicioque L.
 Anicii prætoris, senatus in triduum supplica-
 tiones decrevit, ut Latinæ ediætæ a consule
 sunt in ante quartum & tertium & pridie
 Idus Novembres (*d*). Tradidere quidam,
 legatos Rhodios, nondum missos post victo-
 riam nunciatam, velut ad ludibrium stolidæ
 superbiæ, in senatum vocatos esse. Ibi Age-
 sipolim principem eorum ita locutum: « Mis-
 » sos esse legatos ab Rhodiis ad pacem inter
 » Romanos & Persea faciendam; quod id
 » bellum grave atque incommodum Græciæ
 » omni, sumtuosum ac damnosum ipsis Ro-
 » manis esset. Fortunam perbene fecisse,
 » quando, finito aliter bello, gratulandi sibi
 » de victoria egregia Romanis obportunita-
 » tem dedisset. » Hæc ab Rhodio dicta.
 Responsum ab senatu esse, « Rhodios nec
 » utilitatum Græciæ, neque cura inpenfarum
 » populi Romani, sed pro Perseo legatio-
 » nem eam misisse. Nam, si ea fuisset cura,
 » quæ simularetur, tum mittendos legatos
 » fuisse, quum Perseus, in Thessaliam (*e*)

U. c. 584.
a. C. 168.

*Legati
 Rhodii
 ludibrio
 habiti.*

(*d*) Vel dele has voces ut *Latinæ*, vel earum
 loco lege cum *Jac. Gron. & statim.*

(*e*) *Thessalia Gron.*

V. c. 38.
a. C. 168.

» exercitu inducto, per biennium Græcas
» urbes, alias obsideret, alias denunciationes
» armorum terreret. Tum nullam pacis ab
» Rhodiis mentionem factam. Postquam su-
» peratos saltus transgressosque in Macedo-
» niam Romanos audirent (f), & inclusum
» teneri Persea, tunc Rhodios legationem
» misisse, non ad ullam aliam rem, quam
» ad Persea ex imminente periculo eripien-
» dum. » Cum hoc responso legatos dimis-
» sos.

IV. PER eosdem dies & M. Marcellus, ex provincia Hispania decedens, Marcolica nobili urbe capta, decem pondo auri, & argenti ad summam sestertii decies in ærarium retulit. Paullus Æmilius consul, quum castra, ut supra dictum est, ad Siras terræ Odonticæ haberet, quum literas ab rege Perseo per ignobiles tres legatos (g) cerneret, & ipse inlacrimasse dicitur forti humanæ: quod, qui paullo ante, non contentus regno Macedoniae, Dardanos Illyriosque obpugnasset, Bastarnarum excivisset auxilia, is tum,

*Persei
litera ad
Æmilium.*

(f) Recte monet Gron. legendum *audierint*.

(g) Subjicit Muretus *missas*: quæ vox necessaria videtur, vel *adlatas*.

amisso exercitu, extorris regno, in parvam
 insulam compulsus, supplex, fani religione,
 non viribus suis, tutus esset. Sed postquam,
 « Regem Persea consuli Paulo salutem, »
 legit; miserationem omnem stultitia igno-
 rantis fortunam suam exemit. Itaque quam-
 quam in reliqua parte literarum minime re-
 giæ preces erant, tamen sine responso ac sine
 literis ea legatio dimissa est. Sensit Perseus,
 cujus nominis obliviscendum victo esset:
 itaque alteræ literæ cum privati nominis
 titulo missæ, & petiere, & impetravere, ut
 aliqui ad eum mitterentur, cum quibus lo-
 qui de statu & conditione suæ fortunæ pos-
 set. Missi sunt tres legati, P. Lentulus, A.
 Postumius Albinus, A. Antonius. Nihil ea
 legatione perfectum est, Perseo regium no-
 men omni vi amplectente, Paulo, ut se sua-
 que omnia in fidem & clementiam populi
 Romani permetteret, contendente.

V. DUM hæc aguntur, classis Cn. Octavii
 Samothracam est adpulsa. Is quoque, præ-
 senti admoto terrore, modo minis, modo
 spe perlicere, ut se traderet, quum conare-
 tur; adjuvit in hoc eum res, seu casu con-
 tracta, seu consilio. L. Atilius iulustris ado-

*U. c. 584.
 a. C. 168.*

*Classis
 Rom.
 ad
 Samothracam
 adpulsa.*

U. c. 584.
a. C. 168.

lesceris, quum in concione esse populum Samothracum animum advertisset, a magistratibus petiit, ut sibi paucis adloquendi populi potestatem facerent. Permissio, « Utrum nos, » hospites Samothraces, vere accepimus, an » falso, sacram hanc insulam, & augusti totam atque inviolati soli esse? » Quum creditæ sanctitati adfentirentur omnes, « Cur » igitur, [inquit], pollutam (h) homicida » sanguine regis Eumenis violavit? &, quum » omnis præfatio sacrorum eos, quibus non » sint puræ manus, sacris arceat, vos penetralia vestra contaminari cruento latronis » corpore finetis? » Nobilis fama erat, apud omnes Græciæ civitates, Eumenis regis per Evandrum Delphis prope perpetrata cædes. Itaque, præterquam quod in potestate Romanorum sese insulamque totam & templum cernebant esse, ne inmerito quidem ea sibi exprobrari rati, Theondam, qui summus magistratus apud eos erat, (regem ipsi adpellant) ad Persea mittunt, qui nunciaret, « Argui cædis Evandrum Cretensem. Esse » autem judicia apud sese more majorum

*Evander
Cretenfis
evocatur
ad causam
dicendam
a
Samothracibus.*

(h) Gron. conjicit legendum esse: *pollutus homicida*. Et hanc conjecturam probant Crev. & Drak.

» comparata de iis , qui incestas manus in-
 » tulisse intra terminos sacratos templi di-
 » cantur. Si confideret Evander , innoxium
 » se rei capitalis argui , veniret ad causam
 » dicendam : si committere se iudicio non
 » auderet , liberaret religione templum , ac
 » sibimet ipse consuleret. » Perseus , evocato
 Evandro , « iudicium subeundi nullo pacto
 » auctor esse : nec causa , nec gratia parem
 » fore. » Suberat & ille metus , ne damnatus
 auctorem se nefandi facinoris protraheret.
 « Reliqui quid esset (i) nisi ut fortiter mo-
 » riarur ? » Nihil palam abnuere Evander :
 sed quum , veneno se malle mori , quam
 ferro , dixisset ; occulte fugam parabat. Quod
 quum renunciatum regi esset , metuens , ne ,
 tamquam a se subtracto poenæ reo , iram
 Samothracum in se converteret , interfici
 Evandrum iussit. Qua perpetrata temere cæde,
 subiit extemplo animum , in se nimirum re-
 ceptam labem , quæ Evandri fuisset : ab illo
 Delphis vulneratum Eumenem , ab se Samo-
 thracæ Evandrum occisum. Ita duo sanctissi-
 ma in terris templa , se uno auctore , fan-
 guine humano violata. Hujus rei crimen ,

U. c. 584.
 a. C. 108.

Occiditur
 a Perseo.

(i) Imo esse , ut monet Gron.

U. c. 584. corrupto pecunia Theonda, avertitur, ut
a. C. 168. renunciaret populo, Evandrum sibi ipsum
 mortem conscivisse (k).

*Persei
 amici
 transfu-
 giunt.*

*Rex fugam
 molitur.*

VI. CETERUM tantò facinore in unicum
 relictum amicum, ab ipso per tot casus ex-
 pertum, proditumque, quia non prodiderat,
 omnium ab se abalienavit animos. Pro se
 quisque transire ad Romanos : fugæque con-
 silium capere solum prope relictum coëge-
 runt : Oroandemque Cretensem, cui nota
 Thraciæ ora erat, quia mercaturas in ea re-
 gione fecerat, adpellat, ut se sublatum in
 lembum ad Cotym deveheret. Demetrium
 est portus in promontorio quodam Samo-
 thracæ : ibi lembus stabat. Sub occasum solis
 deferuntur, quæ ad usum necessaria erant :
 deferuntur & pecunia, quanta clam deferri
 poterat. Rex ipse nocte media, cum tribus
 conscivis fugæ, per posticum ædium in pro-
 pinquum cubiculo hortum, atque inde, ma-
 ceriam ægre transgressus, ad mare pervenit.
 Oroandes jam tum, dum pecunia deferretur,
 primis tenebris solverat navem, ac per altum
 Cretam petebat. Postquam in portu navis non
 inventa est, vagatus Perseus aliquamdiu in

(k) *conscivisse Gron. Crev.*

litore, postremo timens lucem jam adpropinquantem, in hospitium redire non ausus, in latere templi prope angulum obscurum delituit. Pueri regii apud Macedonas vocabantur principum liberi, ad ministerium electi regis: ea cohors, persecuta (1) regem fugientem, ne tum quidem abscedebat, donec jussu Cn. Octavii pronunciatum est per præconem, « Regios pueros Macedonasque alios, qui Samothracæ essent, si transfirent ad Romanos, incolumitatem, libertatemque & sua omnia servaturos, quæ aut secum haberent, aut in Macedonia reliquissent. » Ad hanc vocem transitio omnium facta est, nominaque dabant ad C. Postumium tribunum militum. Liberos quoque parvos regios Ion Thessalonicensis Octavio tradidit: nec quisquam, præter Philippum, maximum natum e filiis, cum rege relictus. Tum sese filiumque Octavio tradidit; fortunam Deosque, quorum in templo erant (m) nulla ope supplicem juvantes, accusans. In prætoriam navem inponi jussus: eodem & pecunia, quæ

*U. c. 584.
a. C. 168.*

*Regii pueri
transcunt
ad
Romanos.*

*Tradit se
tes.*

(1) *prosecuta Gron. Grev.*

(m) *Gron. & post eum Grev. & Drak, legendum putant quorum templum erat.*

U. c. 584. superfuit delata est : extemploque classis
a. C. 163. Amphipolim reperit. Inde Octavius regem
 in castra ad consulem misit, præmissis literis,
 ut in potestate eum esse & adduci sciret.

Adducitur
 ad
 Æmilium.

VII. SECUNDAM eam Paullus, sicut erat,
 victoriam ratus, victimas cecidit eo nuncio;
 &, consilio advocato, literas prætoris quum
 recitasset, Q. Ælium Tuberonem obviam
 regi misit: ceteros manere in prætorio fre-
 quentes iussit. Non alias ad ullum spectacu-
 lum tanta multitudo obcurrit. Patrum ætate
 Syphax rex captus in castra Romana adductus
 erat: præterquam quod nec sua, nec gentis
 fama comparandus, tunc quoque accessio Pu-
 nici belli fuerat, sicut Gentius Macedonici.
 Perseus caput belli erat: nec ipse tantum,
 patris avique, quos sanguine ac genere contin-
 gebat (n), fama conspectum eum efficiebat, sed
 effulgebant Philippus ac Magnus Alexander,
 qui summum imperium in orbe terrarum
 Macedonum fecerant. Pullo amictus illo Per-
 seus ingressus est castra (o), nullo suorum
 alio

(n) Aliquid intercuisse, ac legi posse existimat
 Crev. patris avique, & ceterorum regum; quos san-
 guine &c.

(o) Locus depravatus. Nihil probabilius, quam
 quod suggerit Grævius: Pullo amictus cum filio
 Perseus &c.

alio comite, qui socius calamitatis misera-
biliores eum faceret. Progredi præ turba
obcurrentium ad spectaculum non poterat,
donec consul lictores misisset, qui submo-
vendo iter ad prætorium facerent. Confur-
rexit consul, & jussis sedere aliis, pro-
gressusque paulum, introeunti regi dextram
porrexit. Submittentemque se ad pedes sus-
tulit: nec adtingere genua passus, introduc-
tum in tabernaculum adversus advocatos in
consilium considerare iussit.

*U. c. 384.
a. C. 108.*

VIII. PRIMA percontatio fuit, « qua sub-
» actus injuria contra populum Romanum
» bellum tam infesto animo suscepisset; quo
» se regnumque suum ad ultimum discrimen
» adduceret? » Quum, responsum expec-
tantibus cunctis, terram intuens, diu tacitus
sleret, rursus consul: « Si juvenis regnum
» accepisses, minus equidem mirarer, igno-
» rasse te, quam gravis aut amicus, aut
» inimicus esset populus Romanus. Nunc
» vero, quum & bello patris tui, quod no-
» biscum gessit, interfuisses, & pacis postea,
» quam cum summa fide adversus eum colui-
» mus, meminisses, quod consilium, quorum
» & vim bello, & fidem in pace expertus

*Cof. eum
adloquitur.*

U. c. 584.
a. C. 168.

» effes, cum iis tibi bellum esse, quam
» pacem, malle? » Nec interrogatus, nec
accusatus quum responderet: « Utrumque
» tamen hæc, sive errore humano, seu casu,
» seu necessitate inciderunt, bonum animum
» habe: multorum regum, populorum casi-
» bus cognita populi Romani clementia non
» modo spem tibi, sed prope certam fidu-
» ciam salutis, præbet. » Hæc Græco ser-
mone Perseo: Latine deinde fuis, « Exem-
» plum insigne cernitis, [inquit,] mutatio-
» nis rerum humanarum. Vobis hoc præcipue
» dico, juvenes. Ideo in secundis rebus nihil
» quemquam superbe ac violenter consulere
» decet, nec præsentem credere fortunæ; quum,
» quid vesper ferat, incertum sit. Is demum
» vir erit, cujus animum nec prospera flatu
» suo efferet, nec adversa infringet. » Con-
silio dimisso, tuendi cura regis Q. Ælio man-
datur. Eo die & invitatus ad consulem Per-
seus, & alius omnis ei honos habitus est,
qui haberi in tali fortuna poterat.

IX. EXERCITUS deinde in hiberna dimissus
est. Maximam partem copiarum Amphipolis,
reliquas propinquæ urbes acceperunt. Hic
finis belli, quum quadriennium continuum

*Regni
Macedoni-
ei finis.*

bellatum esset, inter Romanos ac Persea fuit, idemque finis incliti per Europæ plerumque atque Asiam omnem regni. Vicesimum ab Carano, qui primus regnavit, Persea numerabant. Perseus, Q. Fulvio, L. Manlio consulibus, regnum accepit: a senatu rex est appellatus, M. Junio, A. Manlio consulibus: regnavit undecim annos. Macedonum obscura admodum fama usque ad Philippum Amyntæ filium fuit: inde ac per eum crescere quum cœpisset, Europæ se tamen finibus continuit, Græciam omnem & (p) partem Thraciæ atque Illyrici amplexa. Superfudit deinde se in Asiam: & tredecim annis, quibus Alexander regnavit, primum omnia, qua Persarum prope inmensò spatio imperium fuerat, suæ ditionis fecit. Arabas hinc Indiamque, qua terrarum ultimus finis (q) Rubrum mare amplectitur, peragravit. Tum maximum in terris Macedonum regnum nomenque, inde morte Alexandri distractum in multa regna, dum ad se quisque opes rapiunt, lacerantes vicibus: a summo culmine fortunæ ad ultimum finem centum quinquaginta annos sterit.

(p) & l. ac Gron. Crev.

(q) Forte *ultimos fines* Gron. Crev. & Drak.

U. c. 584.
a. C. 168.

U. c. 584.
a. C. 168.

X. VICTORIÆ Romanæ fama quum pervasisset in Asiam, Antenor, qui cum classe lemborum ad Phanas stabat, Cassandriam inde trajecit. C. Popillius, qui ad Delum præsidio navibus Macedoniam petentibus erat, postquam debellatum in Macedonia & statione submotos hostium lembos audivit, dimissis & ipse Atticis navibus, ad susceptam legationem peragendam navigare Ægyptum pergit: ut prius obcurrere Antiocho posset, quam ad Alexandræ mœnia accederet. Quum præterveherentur Asiam legati, & Loryma venissent, qui portus viginti paullo amplius millia ab Rhodo abest, ex adverso urbi ipsi positus; principes Rhodiorum obcurrunt (jam enim eo quoque victoriæ fama perlata erat) orantes, « ut Rhodum deveherentur. Pertinere id ad famam salutemque civitatis, noscere ipsos omnia, quæ acta essent, agerenturque Rhodi, & comperta per se, non vulgata fama, Romam referre.» Diu negantes perpulerunt, ut moram navigationis brevem pro salute sociæ urbis paterentur. Postquam Rhodum ventum est, in concionem quoque eos iidem precibus pertraxerunt. Adventus legatorum auxit potius timor:

*Rhodum
invitantur
legati Romanorum
ad Antiochum.*

rem civitati, quam minuit : omnia enim Popillius, quæ singuli universique eo bello hostiliter dixerant, fecerantque, retulit. Et, vir asper ingenio, augebat atrocitatem eorum, quæ dicerentur, vultu truci & accusatoria voce : ut, quum propriæ simultatis nulla causa cum civitate esset, ex unius senatoris Romani acerbitate, qualis in se universi senatus animus esset, conjectarent. C. Decimii moderator oratio fuit, qui, « in » plerisque eorum, quæ commemorata a » Popillio essent, culpam non penes populum, sed penes paucos concitatores vulgi » esse, [dixit.] Eos, venalem linguam habentes, decreta plena regiae adfentationis » fecisse : & eas legationes misisse, quarum » Rhodios semper non minus puderet, quam » pœniteret. Quæ omnia, si tamen populo » foret (r), in capita noxiorum versura. » Cum magno adfensu auditus est, non magis eo, quod multitudinis noxam elevabat, quam quod culpam in auctores verterat. Itaque quum principes eorum Romanis responderent, nequaquam tamen tam grata

U. c. 584.

a. C. 168.

*Popillii
asperitas.**C. Decimii
moderatorio.*

(r) Probabilis est conjectura Jac. Gronovii : *si ea mens populo (Rhodio) foret.*

V. c. 584.

a. C. 168.

*Damnati,
qui Perseo
faverant.*

oratio eorum fuit, qui, quæ Popillius objecerat, diluere utcumque conati sunt; quam eorum qui Decimio in auctoribus ad piaculum noxæ obijciendis adfensi sunt. Decretum igitur extemplo, ut, qui pro Perseo adversus Romanos dixisse quid, aut fecisse, convincerentur, capitis condemnarentur. Excesserunt urbe sub adventu Romanorum quidam, alii mortem sibi consciverunt. Legati, non ultra quam quinque dies Rhodi morati, Alexandriam proficiscuntur. Nec eo segnius judicia ex decreto coram his facto Rhodi exercebantur: quam perseverantiam in exsequenda re Decimii lenitas*.

*Res
Ægypti.*

XI. QUUM hæc gererentur, Antiochus frustra tentatis mœnibus Alexandriæ absciserat: ceteraque Ægypto potitus, relicto Memphi majore Ptolemæo, cui regnum quæri suis viribus simulabat, ut victorem mox adgrederetur, in Syriam exercitum abduxit. Nec hujus voluntatis ejus ignarus Ptolemæus, dum conterritum obsidionis metu minorem fratrem haberet, posse se recipi Alexandræ, &

* Sigonius supplet *Decimii lenitas adferebat.* — Doujatius *Decimii lenitas officiebat.* — Crevierius *Decimii lenitas ultro accenderat.*

forore adjuvante, & non repugnantibus fratris amicis, ratus; primum ad sororem, deinde ad fratrem amicosque ejus, non prius destitit mittere, quam pacem cum iis confirmaret. Suspectum Antiochum effecerat, quod, cetera Ægypto sibi tradita, Pelusii validum relictum erat præsidium. Adparebat, claustra Ægypti tenèri, ut, quum vellet, rursus exercitum induceret: bello intestino cum fratre eum exitum fore, ut victor, fessus certamine, nequaquam par Antiocho futurus esset. Hæc, prudenter animadversa a majore, cum adsensu minor frater, qui que cum eo erant, acceperunt: foror plurimum adjuvit, non consilio modo, sed etiam precibus. Itaque, consentientibus cunctis pace facta, Alexandream recipitur, ne multitudine quidem adversante: quæ in bello, non per obsidionem modo, sed etiam postquam a mœnibus abscessum est, quia nihil ex Ægypto subvehebatur, omnium rerum adreनुता inopia erat. His quum lætari Antiochum conveniens esset, si reducendi ejus causa exercitum Ægyptum induxisset, quo specioso titulo ad omnes Asiæ & Græciæ civitates, legationibus recipiendis literisque

*U. c. 584.
a. C. 168.*

U. c. 584.
a. C. 168.

dimittendis, usus erat, adeo est obfensus, ut multo acrius infestiusque adversus duos, quam ante adversus unum pararet bellum. Cyprum extemplo classem misit: ipse, primo vere cum exercitu Ægyptum petens, in Cœlen Syriam processit. Circa Rhinocolura Ptolemæi legatis agentibus gratias, quod per eum regnum patrium recepisset, petentibusque, ut suum munus tueretur, & diceret potius, quid fieri vellet, quam, hostis ex socio factus, vi atque armis ageret, respondit: « Non aliter neque classem revocaturum, » neque exercitum reducturum, nisi sibi & » tota Cypro, & Pelusio, agroque, qui circa » Pelusiacum ostium Nili esset, cederet: » diemque præstituit, intra quam de conditionibus peractis (s) responsum acciperet.

XII. POSTQUAM dies data induciis præteriiit, * navigantibus ostio Nili ad Pelusium, per deserta Arabiæ * ad Memphim incolebant,

(s) Vox *peractis* Crevierio videtur esse mendosa, pro qua Livium scripsisse conjicit *delatis*.

* * Locum mancum ita supplevit Crev. ex conjectura fere Doujatii: *Postquam dies data induciis præteriiit [præfectis maritimarum virium, quæ terrestrem exercitum comitabantur,] navigantibus ostio Nili ad Pelusium [ipse] per deserta Arabiæ [ingressus Ægyptum, receptusque ab iis, qui] ad Memphim incolebant, &c.*

& ab ceteris Ægyptiis, partim voluntate, *U. c. 584.*
 partim metu, ad Alexandriam modicis itinere- *a. C. 168.*
 ribus descendit. Ad Leusinem (t) transgresso
 flumen, qui locus quatuor millia ab Alexan- *Obcurrunt*
 dria abest, legati Romani obcurrerunt. Quos *Antiocho*
 quum advenientes salutasset, dextramque *legati*
 Popillio porrigeret; tabellas ei Popillius *Rom.*
 scriptum (u) habentes tradit, atque omnium
 primum id legere jubet: quibus perlectis,
 quum se consideraturum, adhibitis amicis,
 quid faciendum sibi esset, dixisset; Popillius, *Popillius*
 pro cetera asperitate animi, virga, quam in *virga cir-*
 manu gerebat, circumscripsit regem: ac, *cumscribit*
 « Priusquam hoc circulo excedas, [inquit,] *regem.*
 » redde responsum, senatui quod referam. »
 Obstupefactus tam violento imperio parum-
 per quum hæsitasset, « Faciam, [inquit,] »
 quod censet senatus. » Tum demum Popil-
 lius dextram regi, tamquam socio atque
 amico, porrexit. Die deinde finita quum ex-
 cessisset Ægypto Antiochus, legati, concor-
 dia etiam auctoritate sua inter fratres firmata,

(t) Emenda cum Turnebo & Valesio *ad Eleusinem.*

(u) Ursinus pro *scriptum* legendum esse *senatus-*
consultum censet. Firmant hanc emendationem Po-
 lybius, Val. Max. & Justinus.

U. c. 584.
a. C. 168.

Licinii
Cof.
res gesta.

inter quos vixdum convenerat, pars Cyprum navigant (v) : & inde, quæ jam vicerat proelio Ægyptias naves, classem Antiochi dimittunt. Clara ea per gentes legatio fuit, quod haud dubie adempta Antiocho Ægyptus habenti jam, redditumque patrium regnum stirpi Ptolemæi fuerat. Consululum ejus anni, sicut alterius clarus consulatus insigni victoria, ita alterius obscura fama, quia materiam res gerendi non habuit. Jam primum quum legionibus ad conveniendum diem dixit, non auspicato templum intravit. Vitio diem dictam esse augures, quum ad eos relatum est, decreverunt. Profectus in Galliam circa Macros campos ad montes Siciminam & Papi-num stativa habuit: deinde circa eadem loca cum fociis nominis Latini hibernabat: legiones Romanæ, quod vitio dies exercitui ad conveniendum dicta erat, Romæ manserant. Et prætores, præter C. Papirium Carbonem, cui Sardinia evenerat, in provincias iere. Eum jus dicere Romæ (nam eam quoque sortem habebat) inter cives & peregrinos Patres censuerant.

(v) Feliciter corrigit hunc locum Perizonius hoc modo: *inter quos vixdum convenerat pax, Cyprum navigant.*

XIII. Et Popillius (x) & ea legatio, quæ *U. c. 584.*
 missa ad Antiochum erat, Romam rediit; *a. C. 168.*
 retulit, controversias inter reges sublatas
 esse, exercitumque ex Ægypto in Syriam
 reductum. Post, ipsorum regum legati vene- *Legati*
 runt: Antiochi legati, referentes, « Omni *Antiochi.*
 » victoria potiozem pacem regi, quæ senatui
 » placuisset, visam: eumque haud secus,
 » quam Deorum imperio, legatorum Roma-
 » norum iussis (y) paruisse. » Gratulati deinde
 victoriam sunt, « ad quam summa ope, si quid
 » imperatum foret, adfuturum regem fuisse. »
 Ptolemæi legati, communi nomine regis & *Ptolemæi.*
 Cleopatæ, gratias egerunt, « Plus eos sena-
 » tui populoque Romano, quam parentibus
 » suis, plus, quam Diis immortalibus, debere:
 » per quos obsidione miserrima liberati
 » essent, regnum patrium prope amissum re-
 » cepissent. » Responsum ab senatu est: « An-
 » tiochum recte atque ordine fecisse, quod
 » legatis paruisset, gratumque id esse senatui
 » populoque Romano. » Regibus Ægypti,
 Ptolemæo Cleopatæque: « si quid per se

(x) ut Popillius Gron. — sequentem vocem
 rediit delendam censet Crev.

(y) iussu Gron.

U. c. 584
a. C. 168.

» boni commodique evenisset, id magnopere
 » fenatum lætari : daturumque operam , ut
 » regni sui maximum semper præsidium po-
 » situm esse in fide populi Romani ducant. »
 Munera legatis ut ex instituto mittenda cu-
 raret , C. Papirio prætori mandatum. Literæ
 deinde Macedonia (z) adlatæ , quæ victoriæ
 lætitiæ geminarent : « Persea regem in po-
 » testatem consulis venisse. » Dimissis legatis ,
 disceptatum inter Pisanos Lunensesque lega-
 tos : Pisanis querentibus , agro se a colonis
 Romanis pelli ; Lunensibus adfirmantibus ,
 eum , de quo agatur , a triumviris agrum sibi
 adsignatum esse. Senatus , qui de finibus cog-
 noscerent statuerentque , quinqueviros misit ,
 Q. Fabium Buteonem , P. Cornelium Blafio-
 nem , T. Sempronium Muscam , L. Nævium
 Balbum , C. Appuleium Saturninum. Et ab
 Eumene & ab Attalo & ab Athenæo fratri-
 bus , communis legatio de victoriæ gratula-
 tum venit. Et Masgabæ , regis Masinissæ
 filio , Puteolis navem egresso , præsto fuit ,
 obviam missus cum pecunia , L. Manlius

*Masgaba ,
 Masinissæ
 filius.*

(z) Videtur excidisse vocula e , ut scripserit Li-
 vius , *litera deinde e Macedonia.* Crev. Mox *læti-
 tiam geminarunt* ad marginem Livii conjicit Periz.

quæstor, qui Romam eum publico sumtu
 perduceret. Advenienti extemplo senatus da-
 tus est. Is adolescens ita locutus est, ut,
 quæ rebus grata erant, gratiora verbis face-
 ret. Commemoravit, «quot pedites equites-
 » que, quot elephantos, quantum frumenti
 » eo quadriennio pater suus in Macedoniam
 » misisset. Sed duas res ei rubori fuisse :
 » unam, quod rogasset eum per legatos se-
 » natus, quæ ad bellum opus essent, & non
 » imperasset : alteram, quod pecuniam ei
 » pro frumento misisset. Masinissam memi-
 » nisse, regnum a populo Romano partum
 » auctumque & multiplicatum habere : usu
 » regni contentum scire, dominium & jus
 » eorum, qui dederint, esse. Sumere itaque
 » eosdem, non se rogare, æquum esse, ne-
 » que emere ea, ex fructibus agri ab se dati
 » quæ ibi proveniant (a). Id Masinissæ fatis
 » esse, & fore, quod populo Romano su-
 » peresset. Cum iis mandatis a patre profec-
 » tum postea consecutos equites, qui de-
 » victam Macedoniam nunciarent. gratula-
 » tumque senatui juberent indicare, tantæ eam
 » rem lætitiæ patri suo esse, ut Romam

U. c. 584a
 a. C. 163.

(a) Emendat Periz. quæ sibi proveniant.

U. c. 584. » venire velit, Jovique optimo maximo in
a. C. 168 » Capitolio sacrificare, & grates agere: id,
 » nisi molestum sit, ut ei permittatur, ab
 » senatu petere. »

XIV. RESPONSUM regulo est: « Facere
 » patrem ejus Masinissam, quod virum gra-
 » tum bonumque facere deceat, ut pretium
 » honoremque debito beneficio addat. Et
 » populum Romanum ab eo, bello Punico,
 » forti fidelique opera adjutum; & illum,
 » favente populo Romano, regnum adeptum;
 » æquitate sua (b) postea trium regum
 » bellis deinceps omnibus functum officiis.
 » Victoria vero populi Romani lætari eum
 » regem mirum non esse, qui fortem omnem
 » fortunæ regnique sui cum rebus (c) Ro-
 » manis inmiscuisset. Grates Diis pro populi
 » Romani victoria apud suos penates ageret;
 » Romæ filium pro eo acturum. Gratulatum
 » quoque satis suo ac patris nomine esse.
 » Ipsum relinquere regnum, & Africa exce-

(b) *Æquitati* hic locum non esse, deprehendit
 Crev. Livium itaque scripsisse credit, & illum fa-
 vente populo Romano regnum adeptum ac virtute sua.
 Postea trium regum bellis &c.

(c) *rebus del. Gron. Crev.*

» dere, præterquam quod illi inutile esset, *U. c. 584,*
 » non esse e republica populi Romani, sena- *a. C. 168.*
 » tum censere. » Perenti Masgabæ, ut Han-
 no Hamilcaris filius obses (d) in locum *
 exigeret. Munera ex senatusconsulto emere
 regulo quæstor jussus ex centum pondo ar-
 genti, & prosequi eum Puteolos, omnem-
 que sumtum, quoad in Italia esset, præbere,
 & duas naves conducere, quibus ipse comi-
 tesque regis (e) in Africam deveherentur :
 & comitibus omnibus, liberis servisque,
 vestimenta data. Haud ita multo post de
 altero Masinissæ filio Misagene literæ adlatæ *Misagenes*
 sunt, « missum eum ab L. Paulo post *alter filius*
 » devictum Persea in Africam cum equiti- *Masinissæ.*
 » bus suis; navigantem, dispersa classe in
 » Hadriatico mari, Brundisium tribus navi-
 » bus ægrum delatum. » Ad eum cum iisdem
 muneribus, quæ data Romæ fratri ejus erant,
 L. Stertinius quæstor Brundisium missus: jus-
 susque curare, ut ædes hospiti [tio reguli,
 simul omnia, quæ ad valetudinem opus es-
 sent, præberentur; inpensaque liberaliter

SUPPL.
Val. Max.
L. V. C. I.

(d) *hospes Crev.* Quivis videt mutilum esse hunc
 locum, quem nemo adhuc sat feliciter refecit.

(e) *Lege cum Gron.* comitesque ejus.

*U. c. 584.
a. C. 168.*

*Comitia.
Liv. infr.*

*Contentio
inter
censores
de
libertinis.
Liv. IX.
46 & Epit.
XX.*

*Cic. L. I.
de orat.
C. 9.
Liv. infr.*

*Epit. Liv.
XX.*

quum ipsi tum toti comitatu præstarentur; naves etiam ut prospicerentur, quibus se bene ac tuto in Africam trajiceret. Equitibus singulæ libræ argenti, & quingeni sestertii dari jussi. Comititia creandis in sequentem annum consulibus habita sunt a C. Licinio consule. Creati Q. Ælius Pætus, M. Junius Pennus. Inde prætores facti Q. Cassius Longinus, M. Juventius Thalna, Ti. Claudius Nero, A. Manlius Torquatus, Cn. Fulvius Gillo, C. Licinius Nerva.

2. Eodem anno censores Ti. Sempronius Gracchus & C. Claudius Pulcher rem diu inter se variis altercationibus agitatam tandem concordi animo decreverunt. Gracchus, quum libertini iterum iterumque in quatuor tribus urbanas redacti sese rursus per omnes effudissent, repullulans semper malum radicatus extirpassè voluerat, omnesque, qui servitutem servissent, censu excludere. Nitebatur contra Claudius, & majorum instituta commemorabat, qui libertinos coërcere sapius, numquam prohibere omnino civitate tentassent. Quin etiam a censoribus C. Flaminio, L. Æmilio aliquid ex pristina severitate laxatum esse referebat. Sane quum tum

quo-

quoque fæx illa populi per omnes tribus sese
divisisset, eamque rursus redigere in anti-
quam velut sedem necessarium videretur,
nonnullis tamen ejus ordinis aliquid præ-
cipuum concessum erat.

*U. c. 584.
S. C. 108.*

XV. Nam ab illis censoribus] in quatuor
urbanas tribus descripti erant libertini, præ-
ter eos, quibus filius quinquenni major ex
senatusconsulto esset (f). Eos, ubi proximo
lustro censi essent, censori jusserunt :
& eos, qui prædium prædiave rustica pluris
sestertiûm triginta millium haberent, cen-
sendi jus factum est (g). Hoc quum ita
servatum esset, negabat Claudius, « suffragii
» lationem injussu populi censorem cuiquam
» homini, nedum ordini universo, adimere
» posse. Neque enim, si tribu movere posset,
» quod sit nihil aliud, quam mutare jubere

(f) Voces *ex senatusconsulto* inepte hoc loco
inferi existimat Crev. easque vel in anteriora rejicit,
ex senatusconsulto descripti erant libertini; vel iis,
quæ sequuntur, adjungit *censeri ex senatusconsulto*
jusserunt.

(g) Crev. credit, hic aliquid excidisse, & sen-
sum vix aliter constare posse, quam si legamus, *in*
tribubus rusticis censendi jus factum est.

U. e. 584.
a. C. 168

» tribum, ideo omnibus quinque & tri-
» ginta tribubus emovere posse; id est,
» civitatem libertatemque eripere: non, ubi
» censeatur, finire, sed censu excludere.»
Hæc inter ipsos disceptata: postremo eo
descensum est, ut ex quatuor urbanis tribu-
bus unam palam in atrio Libertatis fortiren-
tur, in quam omnes, qui servitutem servif-
sent, conjicerent. Esquilinæ fors exiit: in ea

*In Esqui-
linam tri-
bunum con-
jecti liber-
tini.*

*Censura
severe
gesta.*

Ti. Gracchus pronunciavit, libertinos omnes
cenferi placere. Magno ea res honori censo-
ribus apud senatum fuit. Gratia actæ & Sem-
pronio, qui in bene cœpto perseverasset; &
Claudio, qui non impedisset. Plures, quam
a superioribus, & senatu emoti sunt, &
equos vendere jussi. Omnes iidem ab utroque
& tribu remoti, & ærarii facti: neque ullius,
quem alter notaret, ab altero levata igno-
minia. Petentibus, ut ex instituto ad facta
testa exigenda, & ad opera, quæ locassent,
probanda, anni & himensis tempus proroga-
retur (h) Cn. Tremellius tribunus, quia
lectus non erat in senatum, intercessit. Eo-

(h) Locus Crevierio suspectus: credit autem
Livium dedisse *anni & VI, mensium*; nam hoc spatio
censura finiebatur,

dem anno C. Cicereius ædem in monte Albano dedicavit quinquennio post, quam vovit. Flamen Martialis inauguratus est eo anno L. Postumius Albinus.

XVI. Q. ÆLIO, M. Junio consulibus de provinciis referentibus, censuere Patres, duas provincias Hispaniam rursus fieri, quæ una per bellum Macedonicum fuerat : & Macedoniam Illyricumque eosdem, L. Paullum & L. Anicium, obtinere, donec de sententia legatorum & res bello turbatas, & statum alium ejus regni (i) formando composuissent. Consulibus Pisæ & Gallia decretæ cum binis legionibus peditum, & equitum quadringentis (k). Prætorum sortes fuere, Q. Cassii urbana, M. Juventii Thalnæ inter peregrinos, Ti. Claudii Neronis Sicilia, Cn. Fulvii Hispania citerior, C. Licinii Nervæ ulterior, A. Manlio Torquato Sardinia obvenerat. Nequit ire in provinciam, ad res capitales quærendas ex senatusconsulto retentus. De *Prodigiis.*

(i) Lege cum Gron. utriusque regni.

(k) Locus depravatus sic fortasse emendandus : cum binis legionibus quina millia peditum & duce- nos habentibus, equites trecenos, ut Livius locutus est supra L. XLIV. C. 21.

U. e. 585. prodigiis deinde nunciatis senatus est consul-
a. C. 167. tus. *Ædes Deorum Penatium in Velia de*

cœlo tacta erat: & in oppido Minervio duæ portæ & muri aliquantum. Anagninæ terra pluerat; & Lanuvii fax in cœlo visa erat; & Calatiæ in publico agro M. Valerius civis Romanus nunciabat e foco suo sanguinem per triduum & duas noctes manasse. Ob id maxime decemviri libros adire jussi, supplicationem in diem unum populo edixerunt, & quinquaginta capris in foro sacrificaverunt. Et aliorum prodigiorum causa diem alterum supplicatio circa omnia pulvinaria fuit, & hostiis majoribus sacrificatum est, & urbs lustrata. Inde, quod ad honorem Deum immortalium pertineret, decrevit senatus, « Ut, quoniam perduelles superati, « Perseus & Gentius reges cum Macedonia » atque Illyrico in potestate populi Romani » essent, ut, quanta dona, Ap. Claudio, » M. Sempronio consulibus, ob devictum » Antiochum regem data ad omnia pulvinaria » essent, tanta Q. Cassius & M. Juventius » prætores curarent danda. »

XVII. LEGATOS deinde, quorum de sententia imperatores L. Paullus, L. Anicius

componerent res , decreverunt decem in Macedoniam , quinque in Illyricum. In Macedoniam sunt hi nominati, A. Postumius Luscus, C. Claudius , ambo cenforii , C. Licinius Crassus , collega in consulatu Paulli ; tum prorogato imperio provinciam Galliam habebat. His consularibus addidere Cn. Domitium Ahenobarbum , Ser. Cornelium Sullam , L. Junium , C. Antistium Labeonem , T. Numisium Tarquiniensem , A. Terentium Varro- nem (1). In Illyricum autem hi nominati , P. Ælius Ligus consularis , C. Cicereius , & Cn. Bæbius Tamphilus , (hic priore anno , Cicereius multis ante annis prætor fuerat) P. Terentius Tusciveicanus , P. Manilius. Moniti deinde consules a Patribus , ut , quoniam alterum ex his succedere C. Licinio , qui legatus nominatus erat , in Galliam oporteret , primo quoque tempore provincias aut compararent inter se , aut fortirentur , fortiti sunt. M. Junio Pisæ obvenerunt , (quem prius , quam in provinciam iret , legationes , quæ undique Romam gratulatum conven- erunt , introducere in senatum placuit) Q.

U. e. 587.
a. C. 167.

Legati
in Macedoniam
&
Illyricum.

(1) Intercidit nomen decimi legati , quem Jac. Gron. suspicatur esse Q. Marcium Philippum.

*V. c. 585.
a. C. 167.*

Ælio Gallia. Ceterum quamquam tales visī
mitterentur, quorum de consilio sperari
posset, imperatores nihil indignum nec cle-
mentia nec gravitate populi Romani decre-
turos esse, tamen in senatu quoque agitata
est summa consiliorum, ut inchoata omnia
legati ab domo ferre ad imperatores possent.

*S. C. de
Macedo-
nia.*

XVIII. « OMNIUM primum liberos esse
» placebat Macedonas atque Illyrios, ut
» omnibus gentibus adpareret, arma populi
» Romani non liberis servitutem, sed con-
» tra fervientibus libertatem adferre; ut &
» in libertate gentes quæ essent, tutam eam
» sibi perpetuamque sub tutela populi Romani
» esse, &, quæ sub regibus viverent, &
» in præsens tempus mitiores eos justiores-
» que respectu populi Romani habere se, &
» si quando bellum cum populo Romano
» regibus fuisset suis, exitum ejus victoriam
» Romanis, sibi libertatem adlaturum crede-
» rent. Metallum quoque Macedonici, quod
» ingens vectigal erat, locationesque prædio-
» rum rusticorum tolli placebat. Nam neque
» sine publicano exerceri posse; &, ubi pu-
» blicanus est, ibi aut jus publicum vanum,
» aut libertatem sociis nullam esse. Ne ipsos

» quidem Macedonas idem exercere posse
 (m). Ubi in medio præda administrantibus
 » esset, ibi numquam caussas seditionum &
 » certaminis defore. Commune concilium (n)
 » gentis esset, ne improbum vulgus a senatu
 » aliquando libertatem salubri moderatione
 » datam ad licentiam pestilentem traheret.
 » In quatuor regiones describi Macedoniam,
 » ut suum quæque concilium haberet, pla-
 » cuit; & dimidium tributi, quam quod re-
 » gibus ferre soliti erant, populo Romano
 » pendere. » Similia his & in Illyricum
 mandata. Cetera ipsis imperatoribus legatis-
 que relicta, in quibus præsens tractatio re-
 rum certiora subjectura erat consilia.

XIX. INTER multas regum gentiumque &
 populorum legationes Attalus, frater regis
 Eumenis, maxime convertit in se omnium
 oculos animosque. Exceptus enim est ab his,
 qui simul eo bello militaverunt, haud paullo
 benignius, quam si ipse rex Eumenes venis-
 set. Adduxerant eum duæ in speciem honestæ
 res, una, gratulatio, conveniens in ea

U. c. 585.
a. e. 167.

Attalus
Romæ.

(m) Mallet Crev. *id exercere.*

(n) *consilium* Crev. — Placet hic conjectura
 Gruteri: *Commune concilium gentis ne esset.*

*U. c. 585.
a. C. 167.*

victoria, quam ipse adjuviffet : altera, que
 rimonia Gallici tumultus, Advertæque gladiis regnum in dubium adductum esse (o).
 Suberat & secreta spes honorum præmiorumque ab fenatu, quæ vix falva pietate ejus contingere poterant (p); erant enim quidam Romanorum quoque non boni auctores, qui spe cupiditatem ejus elicerent : « Eam opinionem de Attalo & Eumene Romæ esse, »
 » tamquam de altero Romanis certo amico, »
 » altero nec Romanis, nec Perfi fido focio. »
 » Itaque vix ftatui poffe, utrum, quæ pro fe, an, quæ contra fratrem petiturus effer, »
 » ab fenatu magis inpetrabilia forent : adeo »
 » univerfos omnia & huic tribuere, & illi »
 » vero negare. » Eorum hominum (ut res docuit) Attalus erat; qui, quantum spes fpondiffet, cuperent, ni unius amici prudens monitio velut frenos animo ejus, gefienti fecundis rebus, inposuiffet. Stratius cum eo fuit medicus, ad id ipfum a non feкуро Eumene Romam miffus, fpeculator rerum, quæ

*Attali spes
prava.*

(o) Locum hunc pro desperato habet Crevierius, Drak. ita conjicit : altera, querimonia, Gallico tumultu Solovettique cladibus regnum in dubium adductum esse.

(p) Mallet Crev. ei contingere poterant.

a fratre agerentur, monitorque fides, si de-
 cedi fide vidisset. Is, ad occupatas jam aures
 sollicitatumque jam animum quum venisset,
 adgressus tempestivis temporibus(q) rem prope
 prolapsam restituit, « aliis alia regna crevisse
 » rebus, [dicendo] : regnum eorum novum,
 » nullis vetustis fundatum opibus, fraterna
 » stare concordia: quod unus nomen regium
 » & præcipuum capitis insigne gerat, omnes
 » fratres regnent. Attalum vero, quia ætate
 » proximus, quis non pro rege habeat? ne-
 » que eo solum, quia tantas præsentis ejus
 » opes cernat, sed quod haud ambiguum
 » prope diem regnaturum eum infirmitate
 » ætateque Eumenis esset, nullam stirpem
 » liberum habentis: (necdum enim agnove-
 » rat eum, qui postea regnavit,) Quid ad-
 » tineret (r) vim adferre rei, sua sponte
 » mox ad eum adventuræ? Accessisse etiam
 » novam tempestatem regno tumultus Gallici,
 » cui vix consensu & concordia regum fisti
 » queat. Si vero ad externum bellum do-
 » mestica seditio adjiciatur, fisti non posse;
 » nec aliud eum, quam, ne frater in regno

U. c. 585.
 u. C. 167.

Castigan-
 tur a Stra-
 tio.

(q) Lege cum Gron. *tempestivis sermonibus.*

(r) Placet emendatio Gronovii *Quid adtinere.*

U. c. 585. » moriatur, sibi ipsi spem propinquam regni
 a. C. 167 » erepturum. Si utraque gloriosa res esset,
 » & servasse fratri regnum, & eripuisse;
 » servati tamen regni, quæ juncta pietati
 » sit, potiore laudem fuisse. Sed enimvero
 » quum detestabilis altera res & proxima
 » parricidio sit, quid ad deliberationem dubii
 » supereffe? Utrum enim partem regni pe-
 » titurum esse, an totum erepturum? si
 » partem; ambo infirmos, distractis viribus,
 » & omnibus injuriis (s) obnoxios fore: si
 » totum; privaturne ergo majorem fratrem,
 » an exulem illa ætate, illa corporis infir-
 » mitate, an ultimum mori jussurum? Egre-
 » gium enim (ut fabulis traditus inpiorum
 » fratrum eventus taceatur) Persei exitum
 » videri, qui ex fraterna cæde raptum dia-
 » dema in templo Samothracum, velut præ-
 » sentibus Diis exigentibus pœnas, ad pedes
 » victoris hostis prostratus posuerit. Eos
 » ipsos, qui, non illi amici, sed Eumeni
 » infesti, stimulent eum, pietatem constan-
 » tiamque laudaturos, si fidem ad ultimum
 » fratri præstitisset. »

(s) Ant. Perizon. scribendum suspicatur *omnium*
injuriis.

XX. HÆC plus valere in Attali animo. *U. c. 585;
a. C. 167.*
Itaque introductus in senatum, gratulatus
victoriam, & sua merita eo bello fratrisque,
*Stratio
obtempe-
rat
Attalus.*
si qua erant, & Gallorum defectionem, quæ
nuper ingenti motu facta erat, exposuit.
Petiit, ut legatos mitteret ad eos, quorum
auctoritate ab armis avocarentur. His pro
regni utilitate editis mandatis, Ænum sibi &
Maroneam petiit. Ita destituta eorum spe,
qui, fratre accusato, partitionem regni peti-
tuum crediderant, curiam (t) excessit. Ut
raro alias quisquam, rex aut privatus, tanto
favore tantoque omnium adfensu est auditus;
omnibus honoribus muneribusque, & præfens
est cultus, & proficiscentem profecuti sunt.
Inter multas Asiæ Græciæque legationes
*Rhodie-
rum
legati.*
Rhodiorum maxime legati civitatem conver-
terunt. Nam quum primo in veste candida
visi essent, quod gratulantes decebat, & si
fordidam vestem habuissent, lugentium Persei
casum præbere speciem poterant; postquam
consulti ab M. Junio consule Patres, stanti-
bus in comitio legatis an locum, lautia, fe-
natumque darent, nullum hospitale jus in iis
servandum censuerunt; egressus e curia consul,

(t) curia Gron.

*U. c. 585.
a. C. 167.*

*Male
excepti.*

quum Rhodii, gratulatum se de victoria pur-
gatumque civitatis crimina dicentes venisse,
petissent, ut senatus sibi daretur, pronunciat:
« Sociis & amicis & alia comiter atque hospi-
» taliter præstare Romanos, & senatum dare
» consueffe: Rhodios non ita meritos eo
» bello, ut amicorum sociorum (u) numero
» habendi sint. » His auditis, prostraverunt
se omnes humi, consulemque & cunctos,
qui aderant, orantes, ne nova falsaque cri-
mina plus obesse Rhodiis æquum censerent,
quam antiqua merita, quorum ipsi testes
essent. Extemplo, veste fordida sumta, do-
mos principum cum precibus ac lacrimis cir-
cumibant, orantes, ut prius cognoscerent
causam, quam condemnarentur (v).

XXI. M. Juventius Thalna prætor, cujus
inter cives & peregrinos iurisdiclio erat,
populum adversus Rhodios incitabat: roga-
tionemque promulgaverat, « Ut Rhodiis bel-
» lum indiceretur: & ex magistratibus ejus
» anni deligerent, qui ad id bellum cum
» classe mitteretur, » se eum sperans futurum

(u) *Lege amicorum sociorumque.* Drak.

(v) *Forte quam condemnarent.* Crev. & Drak.

esse. Huic actioni M. Antonius & M. Pomponius tribuni plebis adversabantur. Sed & prætor novo maloque exemplo rem ingressus erat, quod, ante non consulto senatu, non consulibus certioribus factis, de sua unius sententia rogationem ferret, « Vellent, jubere, Rhodiis bellum indici? » quum antea semper prius senatus de bello consultus esset, deinde ad populum latum; & tribuni plebis, quum ita traditum esset, ne quis prius intercederet legi, quam privatis suadendi dissuadendique legem potestas facta esset; eoque sæpe evenisset, ut, qui non professi essent se intercessuros, animadversis vitis legis ex ratione dissuadentium (x), intercederent; &, qui ad intercedendum venissent, desisterent, victi auctoritatibus suadentium legem. Tum inter prætorem tribunosque omnia intempestive agendi certamen erat. Tribuni festinationem prætoris, ante tempus intercedendo, [quum damnarent, imitabantur. Hoc tamen intercessioni suæ prætendebant,] in adventum imperatoris & decem legatorum ex Macedonia, qui, re diligentissime ex literis tabulisque perpensa,

U. c. 585.

a. C. 157.

SUPPL.

(x) Gron. emendat *ex oratione*.

U. c. 385.
a. C. 167

Polyb.
Legat. 93.

certo indicaturi essent, quo quæque civitas in Persea Romanosque animo fuisset, totam de Rhodiis consultationem rejici opus esse. Sed quum nihilominus prætor propositum urgeret, eo res processit, ut Antonius tribunus, productis ad populum legatis, procedentem contra Thalnam & dicere incipientem de Roftris detraheret, Rhodiisque concionem præberet. Ceterum, etsi præcipitem ac fervidum prætoris conatum par tribuni pervicacia discusserat, nondum tamen cura decesserat Rhodiorum animis. Patres enim erant infensissimi: ut inminente malo levati magis in præsens Rhodii, quam omnino liberati essent. Igitur quum diu multumque precantibus tandem senatus datus esset, introducti a consule, primo prostratis humi corporibus diu flentes jacuerunt. Deinde quum excitos consul dicere jussisset, Astymedes quam maxime composito ad commovendam miserationem habitu, in hunc modum verba fecit.

Liv. infra
25.

Oratio
Rhodiorum
in senatu.

XXII. « Hic luctus & squallor paullo ante
» florentium amicitia vestra sociorum, P. C.
» non potest non esse etiam iratis miserabilis.
» At quanto justior vestras mentes subibit
» miseratio, si cogitare volueritis, quam

» dura conditione caussam hic apud vos *U. c. 585.*
 » prope jam damnatæ civitatis agamus? *a. C. 167.*
 » Ceteri rei fiunt antequam damnentur : nec
 » prius luunt supplicia, quam de culpa constet,
 » Rhodii] peccaverimusne, adhuc dubium
 » est : pœnas, ignominias omnes jam pati-
 » mur. Antea, Carthaginiensibus victis,
 » Philippo, Antiocho superatis, quum Ro-
 » mam venissemus, ex publico hospitio in
 » curiam gratulatum vobis, Patres conscripti,
 » ex curia in Capitolium ad Deos vestros
 » dona ferentes (y); nunc ex sordido dever-
 » sorio, vix mercede recepti, ac prope
 » hostium more extra urbem manere iussi,
 » in hoc squalore venimus in curiam Roma-
 » nam Rhodii, quos provinciis nuper Lycia
 » atque Caria, quos præmiis atque honori-
 » bus amplissimis donastis. Et Macedonas
 » Illyriosque liberos esse (ut audimus) ju-
 » betis, quum servierint, antequam vobis-
 » cum bellarent : (nec cujusquam fortunæ
 » invidemus, immo agnoscimus clementiam
 » populi Romani) Rhodios, qui nihil aliud
 » quam quieverunt hoc bello, hostes ex

(y) Addit. Crev. [*deducchamur*] mox legit *diversorio*.

U. c. 585.

a. C. 167.

» fociis facturi estis ? Certe quidem vos
 » estis Romani, qui ideo felicia bella vestra
 » esse, quia iusta sint, præ vobis fertis;
 » nec tam exitu eorum, quod vincatis,
 » quam principiis, quod non sine causa
 » suscipiatis, gloriamini. Messana in Sicilia
 » obpugnata Carthaginenses, Athenæ ob-
 » pugnata & Græcia in servitutum petita,
 » & adjutus Hannibal pecunia, auxiliis,
 » Philippum hostem fecerunt. Antiochus ipse,
 » ultro ab Ætolis hostibus vestris arcessitus,
 » ex Asia classe in Græciam trajecit; Deme-
 » triade, & Chalcide, & saltu Thermopy-
 » larum occupato, de possessione imperii vos
 » dejicere conatus. Cum Perseo focii vestri
 » obpugnati, alii interfecti reguli principes-
 » que gentium aut populorum, causa belli
 » vobis fuere. Quem tandem titulum nostra
 » calamitas habitura est, si perituri sumus?
 » Nondum segrego civitatis causam a Polya-
 » rato & Dinone, civibus nostris, & iis,
 » quos, ut traderemus vobis, adduximus.
 » Si omnes Rhodii æque noxii essemus, quod
 » nostrum in hoc bello crimen esset? Persei
 » partibus favimus; &, quemadmodum An-
 » tiochi Philippique bello pro vobis adversus

» re-

» reges, sic nunc pro rege adversus vos ste-
 » timus. Quemadmodum soleamus socios
 » juvare, & quam inpigre capeffere bella,
 » C. Livium, L. Æmilium Regillum inter-
 » rogate, qui classibus vestris in Asia præ-
 » fuerunt. Numquam vestræ naves pugna-
 » vere sine nobis. Nostra classe pugnâvimus
 » semel ad Samum, iterum in Pamphylia
 » adversus Hannibalem imperatorem. Quæ
 » victoria nobis eo gloriosior est, quod,
 » quum ad Samum magnam partem navium
 » adversa pugna & egregiam juventutem
 » amissemus, ne tanta quidem clade terri-
 » iterum ausi sumus regiæ classi ex Syria
 » venienti obviam ire. Hæc non gloriandi
 » causa retuli, (neque enim ea nunc nostra
 » est fortuna) sed ut admonerem, quemad-
 » modum adjuvare socios solerent Rhodii.

XXIII. » PRÆMIA, Philippo & Antiocho
 » devictis, amplissima accepimus a vobis. Si,
 » quæ vestra nunc est fortuna Deum benigni-
 » tate & virtute vestra, ea Persei fuisset,
 » & præmia petiturum ad victorem regem
 » venissemus in Macedoniam, quid tandem
 » diceremus? Pecuniane a nobis adjutum,
 » an frumento? auxiliis terrestribus, an

U. c. 585. » navalibus ? quod præsidium tenuisse nos ?
 a. C. 167 » ubi pugnassee aut sub illius ducibus, aut
 » per nos ipsos ? Si quæreret, ubi miles
 » noster, ubi navis intra præsidia sua fuisset ;
 » quid responderemus ? Caussam fortasse
 » diceremus apud victorem, quemadmodum
 » apud vos dicimus. Hoc enim, legatos utro-
 » que de pace mittendo, consecuti sumus,
 » ut ne ab utraque parte gratiam iniremus ;
 » (z) ab altera etiam crimen & periculum
 » esset. Quamquam Perseus vere objiceret,
 » id quod vos non potestis, Patres conscripti,
 » nos principio belli misisse ad vos legatos,
 » qui pollicerentur vobis, quæ ad bellum
 » opus essent ; navalibus (a), armis, juven-
 » tute nostra, sicut prioribus bellis, ad omnia
 » paratos fore. Ne præstaremus, per vos
 » stetit, qui de quacumque causa tum ad-
 » spernati nostra auxilia estis. Neque fecimus
 » igitur quidquam tamquam hostes, neque
 » bonorum sociorum defuimus officio ; sed
 » a vobis prohibiti præstare fuimus. Quid
 » igitur ? nihilne factum neque dictum est
 » in civitate vestra, Rhodii, quod nolletis,
 » quo merito offenderetur populus Romanus ?
 (z) Scribe ut ab neutra parte gratiam iniremus. Gron.
 (a) Hic rursus emendat Gron. navibus, armis.

» Hinc jam non (b), quod factum est, U. c. 585.
a. C. 167.
 » defensus sum, (non adeo infanio) sed
 » publicam causam a privatorum culpa se-
 » gregaturus. Nulla enim est civitas, quæ
 » non & improbos cives aliquando, & in-
 » peritam multitudinem semper habeat. Etiam
 » apud vos fuisse audiui, qui adfentando mul-
 » titudini grassarentur: & secessisse aliquando
 » a vobis plebem, nec in potestate vestra
 » rempublicam fuisse. Si hoc in hac [tam
 » bene morata civitate accidere potuit, mi-
 » rari quisquam potest, aliquos fuisse apud
 » nos, qui, regis amicitiam petentes, ple-
 » bem nostram consiliis depravarent? qui
 » tamen nihil ultra valuerunt, quam ut in
 » officio cessaremus. Non præteribo id, quod
 » gravissimum est in hoc bello crimen civi-
 » tatis nostræ. Legatos eodem tempore &
 » ad vos, & ad Persea de pace misimus:
 » quod infelix consilium furiosus (ut postea
 » audivimus) orator stultissimum fecit:
 » quem sic locutum constat, tanquam C.
 » Popillius legatus Romanus, quem ad sub-
 » movendos a bello Antiochum & Ptole-
 » meum reges misistis, loqueretur. Sed

(b) Drak. conjicit legendum: *Hic jam non,*

U. c. 585.
a. C. 167.

» tamen ea, five superbia five stultitia ad-
 » pellanda est, eadem, quæ apud vos, &
 » apud Persea fuit. Tam civitatum, quam
 » singulorum hominum mores sunt: gentes
 » quoque aliæ iracundæ, aliæ audaces, quæ-
 » dam timidæ: in vinum, in Venerem pro-
 » niores aliæ sunt. Atheniensium populum
 » fama est celerem & supra vires audacem
 » esse ad conandum: Lacedæmoniorum cunc-
 » tatorem, & vix in ea, quibus fident, in-
 » gradientem. Non negaverim, & totam Asiæ
 » regionem inaniora parere ingenia, & nos-
 » trorum tumidiorem sermonem esse, quod
 » excellere inter finitimas civitates videamur;
 » & id ipsum non tam viribus nostris, quam
 » vestris honoribus ac judiciis. Satis quidem
 » & tunc in præsentia castigata illa legatio
 » erat, cum tam tristi responso vestro di-
 » missa. Si tum parum ignominie pensum
 » est, hæc certe tam miserabilis ac supplex
 » legatio etiam insolentioris, quam illa fuit,
 » legationis satis magnum piaculum esset.
 » Superbiam, verborum præsertim, iracundi
 » oderunt, prudentes inrident; utique si
 » inferioris adversus superiorem est: capi-
 » tali poena nemo umquam dignam iudicavit.

» Id enimvero periculum erat, ne Romanos *U. c. 585.*
 » Rhodii contemnerent. Etiam Deos aliqui *a. C. 167.*
 » verbis ferocioribus increpant, nec ob id
 » quemquam fulmine ictum audimus.

XXIV. » QUID igitur superat, quod pur-
 » gemus, si nec factum hostile ullum nostrum
 » est, & verba tumidiora legati offensio-
 » nem auriunt, non perniciem civitatis,
 » meruerunt? Voluntatis nostræ tacitæ velut
 » litem æstimari vestris inter vos sermonibus
 » audio, Patres conscripti: favisse nos regi,
 » & illum vincere maluisse, ideo bello per-
 » sequendos esse credunt. Alii vestrum, vo-
 » luisset quidem nos hoc, non tamen ob id
 » bello persequendos esse: neque moribus,
 » neque legibus ullius civitatis ita compara-
 » tum esse, ut, si quis vellet inimicum perire,
 » si nihil fecerit (c), quo id fiat, capitis
 » damnetur. His, qui nos pœna, non crimine,
 » liberant, gratiam quidem habemus: ipsi
 » nobis hanc dicimus legem; si omnes vo-
 » luimus, quod arguimur, non distingui-
 » mus voluntatem a facto: omnes plectamur.
 » Si alii principum nostrorum vobis, alii

(c) Gron. ex vetere exemplari scripisse Livium
 credit: *ut is si nihil fecerit.*

U. c. 585. » regi faverunt ; non postulo , ut propter
 a. C. 167. » nos , qui partium vestrarum fuimus , regis
 » fautores salvi sint : illud deprecor , ne nos
 » propter illos pereamus. Non estis vos illis
 » infestiores , quam civitas ipsa ; & hoc qui
 » sciebant (d) , plerique eorum aut profu-
 » gerunt , aut mortem sibi consciverunt : alii,
 » damnati a nobis , in potestate vestra erunt ,
 » Patres conscripti. Ceteri Rhodii , sicut
 » gratiam nullam meriti hoc bello , ita ne
 » poenam quidem sumus. Priorum nostrorum
 » benefactorum cumulus hoc , quod nunc
 » cessatum in officio est , expleat. Cum tri-
 » bus regibus gessistis bella per hos annos.
 » Ne plus obfit nobis , quod uno bello cessa-
 » vimus , quam quod duobus bellis pro vo-
 » bis pugnavimus (e). Philippum , Antio-
 » chum , Persea , tamquam tres sententias ,
 » ponite. Duæ nos absolvunt : una dubia
 » est , ut gravior sit. Illi de nobis si judica-
 » rent , damnati essemus. Vos judicate ,
 » Patres conscripti , sit Rhodus in terris ,
 » an funditus deleatur. Non enim de bello

(d) Legit Periz. & hoc quia sciebant.

(e) Una vox excidisse , ac legendum videtur ,
 quam profit , quod duobus bellis. Crev. & Drak.

» deliberatis, Patres conscripti, quod inferre
» potestis, gerere non potestis; quum nemo
» Rhodiorum arma adversus vos laturus sit.
» Si perseverabitis in ira, tempus a vobis
» petemus, quo hanc funestam legationem
» domum referamus: omnia libera capita,
» quidquid Rhodiorum virorum, feminarum
» est, cum omni pecunia nostra naves conf-
» cendemus; ac, relictis penatibus publicis
» privatisque, Romam veniemus: &
» omni auro & argento, quidquid publici,
» quidquid privati est, in comitio, in
» vestibulo curiæ vestræ, cumulato, cor-
» pora nostra conjugumque ac liberorum
» vestræ potestati permittemus, hic passuri,
» quodcumque patiendum erit. Procul ab
» oculis nostris urbs nostra diripiatur, in-
» cendatur. Hostes Rhodios esse, Romani
» judicare possunt: est tamen & nostrum
» aliquod de nobis iudicium, quo numquam
» judicabimus nos vestros hostes: nec quid-
» quam hostile, etiam si omnia patiemur,
» faciemus. »

XXV. SECUNDUM talem orationem uni-
versi rursus prociderunt, ramosque oleæ
supplices jactantes, tandem excitati, curia

U. c. 585.
a. C. 167.

*Rhodiis
anceps
responsum
datum.*

excefferunt. Tunc sententiæ interrogari cœpta. Infestissimi Rhodiis erant, qui consules prætoresve aut legati gesserant in Macedonia bellum. Plurimum causam eorum adjuvit M. Porcius Cato; qui, asper ingenio, tum lenem mitemque senatorem egit. Non inferam simulacrum viri copiosi, quæ dixerit, referendo: ipsius oratio scripta exstat, Originum quinto libro inclusa. Rhodiis responsum ita redditum est, ut nec hostes fierent, nec socii permanerent. Philocrates & Astymedes principes legationis erant. Partem cum Philocrate renunciare Rhodum legationem placuit, partem cum Astymede Romæ subsistere (f), quæ agerentur, sciret certioresque suos faceret. In præsentia deducere ante certam diem ex Lycia Cariaque iusserunt præfectos. Hæc Rhodum nunciata, quæ per se tristitia fuissent, quia majoris mali levatus erat timor, quum bellum timuissent, in gaudium renunciata verterunt. Itaque extemplo coronam viginti millium aureorum decreverunt: Theodotum, præfectum classis, in eam legationem

(f) Particulam *ut* addidere Clericus & Crevicrius. Gron. legit: *qui, quæ agerentur, scirent, certioresque suos facerent.* Elige utrum malis.

miserunt. Societatem ab Romanis ita volebant peti, ut nullum de ea re scitum populi fieret, aut literis mandaretur: quod, nisi impetrarent, major repulsis ignominia esset. Præfæcti classis id unius erat jus, ut agere de ea re sine rogatione ulla perlata posset. Nam ita per tot annos in amicitia fuerant, ut sociali fœdere se cum Romanis non inligarent ob nullam aliam causam, quam ne spem regibus abscinderent auxilii sui, si cui opus esset, neu sibi ipsis fructus ex benignitate & fortuna eorum percipiendi. Tunc utique petenda societas videbatur; non quæ tutiores eos ab aliis faceret, (nec enim timebant quemquam, præter Romanos) sed quæ ipsis Romanis minus suspectos. Sub idem fere tempus & Caunii descivere ab his, & Mylasenses Euromensium oppida occuparunt. Non ita fracti animi civitatis erant, ut non sentirent, si Lycia & Caria ademta ab Romanis forent, cetera aut se ipsa per defectionem liberarent, aut a finitimis occuparentur, includi se insulæ parvæ & sterilibus agri litoribus, quæ nequaquam alere tantæ urbis populum posset. Missa igitur juventute, propere & Caunios, quamquam Cibyatarum

U. c. 585.

a. C. 167.

Rhodii
societatem
a Rom.
petunt.

a. c. 585. U. C. 167. adfciverant auxilia, coëgerunt imperio parere; & Mylasenfes Alabandenosque, qui, Euro-
mensium provincia ademta, ad ipsos con-
iuncto exercitu venerunt, circa Orthosiam
acie vicerunt.

*Anicii
res gestæ
in Epiro.*

XXVI. DUM hæc ibi, aliâ in Macedonia,
alia Romæ geruntur; interim in Illyrico L.
Anicius, rege Gentio, sicut ante dictum est,
in potestatem redacto, Scodræ, quæ regia
fuerat, præsidio inposito Gabinium præfecit,
Rhizoni & Olcinio urbibus obportunis C.
Licinium. Præpositis his Illyrico, cum reli-
quo exercitu in Epirum est profectus. Ubi
prima Phanota ei dedita, tota multitudine
cum infulis obviam effusa. Hic præsidio in-
posito, in Molossidem transgressus: cujus
omnibus oppidis, præter Passaronem, & Tec-
monem, & Phylacen, & Horreum, recep-
tis, primum ad Passaronem ducit. Antinous
& Theodotus principes ejus civitatis erant,
insignes & favore Persei, & odio adversus
Romanos: iidem universæ genti auctores
desciscendi ab Romanis. Hi conscientia pri-
vatæ noxæ, quia ipsis nulla spes veniæ erat, ut
communi ruina patriæ obprimerentur, clau-
serunt portas, multitudinem, ut mortem ser-

vituti præponerent, hortantes. Nemo adversus præpotentes viros hiscere audebat. Tandem Theodotus quidam, nobilis & ipse adolescens, quum major a Romanis metus timorem a principibus suis vicisset, « Quæ vos rabies, [inquit], agitat, qui duorum hominum noxæ civitatis accessionem facitis (g)? Equidem pro patria qui letum obpetissent, sæpe fando audivi: qui patriam pro se perire æquum censerent, hi primi inventi sunt. Quin aperimus portas, & imperium accipimus, quod orbis terrarum accepit? » Hæc dicentem quum multitudo sequeretur, Antinous & Theodotus in primam stationem hostium inruperunt, atque ibi, obferentes se ipsi vulneribus interfecti. Urbs dedita est Romanis. Simili pertinacia Cephali principis clausum Tecmonem, ipso interfecto, per deditionem recepit. Nec Philace, nec Horreum, obpugnationem tulerunt. Pacata Epiro, divisisque in hiberna copiis per obportunas urbes, regressus ipse in Illyricum, Scodraë, quo quinque legati ab Roma venerant, evocatis ex tota provincia principibus, conventum habuit. Ibi pro tri-

*U. c. 585.
a. C. 167.*

(g) Longe elegantius est, quod suggerit Gron. *civitatem*: nec dubitamus sic dedisse Livium. *Crev. & Drak.*

U. c. 585. bunali pronunciavit de sententia consilii :

a. C. 167.

*Decretum
de
Illyriis.*

« Senatum populumque Romanum Illyrios
» esse liberos jubere. Præsidia ex omnibus
» oppidis, arcibus, & castellis sese deductu-
» rum. Non solum liberos, sed etiam inmu-
» nes fore Issenses, & Taulantios, Dassare-
» tiorum Pirustas, Rhizonitas, Olciniatas,
» quod, incolumi Gentio, ad Romanos de-
» fecissent. Daorseis quoque inimitatem
» dare; quod, relicto Caravantio, cum ar-
» mis ad Romanos transfissent. Scodrensibus,
» & Dassarensibus, & Selepitanis, ceterisque
» Illyriis, vestigal dimidium ejus (*h*), quod
» regi pendissent. » Inde in tres partes Illy-
ricum divisit. Unam eam fecit, quæ supra
dicta est (*i*); alteram Labeatas omnes; ter-
tiam Agravonitas, & Rhizonitas, & Olci-
niatas, adcolasque eorum. Hac formula dicta
in Illyrico, ipse in Epiri Passaronem in hi-
berna rediit.

*Macedo-
niæ
tres urbes
a Rom.
direptæ.*

XXVII. Dum hæc in Illyrico geruntur, Paulus ante adventum decem legatorum Q. Maxi-

(*h*) Recte Muretus vocem *inpositum* hic intercidisse putat: mox emendat Sigonius *perpendissent*, ut his hoc libro dixit Livius.

(*i*) Livium ea de re supra nihil dixisse, viri docti observant; unde vel hic aliqua intercidisse, vel Livium rem indiligentius transcurrisse opinantur.

mum filium, jam ab Roma regressum, ad *U. c. 585.*
 Æginium & Agassias diripiendas mittit: Agas- *a. C. 167.*
 fas, quod quum Marcio consuli tradidissent
 urbem, petita ultro societate Romana, de-
 fecerant rursus ad Persea: Æginiensium no-
 vum crimen erat. Famæ de victoria Romano-
 rum fidem non habentes, in quosdam mili-
 tum, urbem ingressos, hostiliter sævierant.
 Ad Æniorum quoque hostiliter urbem diri-
 piendam L. Postumium misit, quod pertina-
 cius, quam finitimæ civitates, in armis fue-
 rant. Autumni fere tempus erat; cujus tem-
 poris initio circumeundam Græciam, visen-
 daque, quæ nobilitata fama magis auribus
 accepta sunt, quam oculis noscuntur, ut
 statuit, præposito castris C. Sulpicio Gallo,
 profectus cum haud magno comitatu, tegan-
 tibus latera Scipione filio & Athenæo Eume-
 nis regis fratre, per Thessaliam Delphos petit,
 inclitum oraculum: ubi, sacrificio Apollini
 facto, inchoatas in vestibulo columnas, qui-
 bus inposituri statuas regis Persei fuerant,
 suis statuis victor destinavit. Lebadiaë quo-
 que Templum Jovis Trophonii adiit. Ibi quum
 vidisset os specus, per quod oraculo uten-
 tes sciscitatum Deos descendunt, sacrificio

*Paulus
 Græciam
 peragrat.*

V. c. 585. Jovi Hercynnæque factò, quorum ibi templum est, Chalcidem ad spectaculum Euripi, ævoque ante insulæ (k), ponte continenti junctæ, descendit. A Chalcide Aulidem trajicit, trium millium spatio distantem, portum inclitum statione quondam mille navium Agamemnoniæ classis, Dianæque templum, ubi navibus cursum ad Trojam, filia victima aris admota, rex ille regum petiit. Inde Oropum Atticæ ventum est; ubi pro Deo vates Amphilochus colitur, templumque vetustum est, fontibus rivisque circa amœnum. Athenas inde, plenas quidem, & ipsas vetustate famæ, multa tamen visenda habentes: arcem, portus, muros Piræeum urbi jungentes, navalia magnorum imperatorum, (l) simulacra Deorum hominumque, omni genere & materiæ & artium insignia.

XXVIII. SACRIFICIO Minervæ præfidi arcis in urbe factò profectus, Corinthum altero die pervenit. Urbs erat tunc præclara ante

(k) Lege *Euripi Eubæaque insula*: quod dudum monuerunt Sigonius & Gronovius.

(l) Vocem *monumenta* aut similem hic excidisse existimat Crev. ac legendum esse, *navalia, magnorum imperatorum monumenta, simulacra &c.*

excidium. Arx quoque & Isthmus præbuere *U. e. 5*
 spectaculum : arx inter omnia (*m*) in inma- *a. C. 1*
 nam altitudinem edita, scatens fontibus :
 Isthmus duo maria, ab occasu & ortu solis
 finitima, artis faucibus dirimens. Sicyonem
 inde & Argos nobiles urbes adit : inde haud
 parem opibus Epidaurum, sed inclitam Æscu-
 lapii nobili templo; quod, quinque millibus
 passuum ab urbe distans, nunc vestigiis re-
 vulsorum donorum, tum donis dives erat,
 quæ remediorum salutarium ægri mercedem
 sacrauerant Deo. Inde Lacedæmonem adit,
 non operum magnificentia, sed disciplina insti-
 tutisque memorabilem : unde per Megalo-
 polim Olympiam ascendit. Ubi & alia qui-
 dem spectanda visa, &, Jovem velut præ-
 sentem intuens, motus animo est. Itaque,
 haud secus quam si in Capitolio inmolaturus
 esset, sacrificium amplius solito adparari ius-
 sit. Ita peragrata Græcia, ut nihil eorum,
 quæ quisque Persei bello privatim aut publice
 sensisset, inquireret, ne cuius metu sollici-
 taret animos sociorum, Demetriadem quum
 revertit (*n*), in itinere sordidata turba Æto-

(*m*) Feliciter Gronovius : *arx intra mania.*

(*n*) Malit Gronovius *revertisset.*

U. c. 585. lorum obcurrit; mirantique & percunctanti;
a. C. 167. quid esset, defertur, quingentos quinquaginta principes ab Lycisco & Tisippo, circumfesso senatu per milites Romanos, missos a Bæbio præfide, interfectos; alios in exilium actos esse: bonaque eorum, qui interfecti essent, & exulum possidere, qui arguebant. Jussis Amphipolim adesse, ipse, convento Cn. Octavio Demetriade, postquam fama accidit, trajecisse jam mare decem legatos, omnibus aliis omisissis, Apolloniam ad eos pergit. Quo quum Perseus obviam Amphipoli nimis soluta custodia processisset, (id diei iter est) ipsum quidem benigne adlocutus est: ceterum, postquam in castra ad Amphipolim venit, graviter increpuisse traditur C. Sulpicium: primum, quod Persea tam procul a se vagari per provinciam passus esset: deinde, quod adeo indulgisset militibus, ut nudare tegulis muros urbis ad tegenda hibernacula sua pateretur: referrique tegulas & refarciri tecta, sicut fuerant, jussit. Et Persea quidem cum majore filio Philippo, traditos A. Postumio, in custodiam misit: filiam cum minore filio, a Samothrace adcitos Amphipolim, omni liberali cultu habuit.

*Redit
 Paulus in
 Macedoniam.*

XXIX. IPSE, ubi dies venit, quo adesse Amphipoli denos principes civitatum iusserat, literasque omnes, quæ ubique depositæ essent, & pecuniam regiam conferri, cum decem legatis, circumfusa omni multitudine Macedonum, in tribunali consedit. Adhuc regio imperio tamen novum formam terribilem præbuit tribunal, submotor aditus, præco, adensus, insueta omnia oculis auribusque; quæ vel socios, nedum hostes victos, terrere possent. Silentio per præconem facto, Paullus Latine, quæ senatui, quæ sibi ex consilii sententia visa essent, pronunciavit: ea Cn. Octavius prætor (nam & ipse aderat) interpretata sermone Græco referebat. « Om-
 » nium primum liberos esse jubere Macedo-
 » nas, habentes urbes easdem agrosque,
 » utentes legibus suis, annuos creantes ma-
 » gistratus: tributum dimidium ejus, quod
 » pendissent regibus, pendere populo Ro-
 » mano. Deinde in quatuor regiones dividi
 » Macedoniam. Unam fore & primam partem,
 » quod agri inter Strymonem & Nessum
 » amnem sit: accessurum huic parti trans
 » Nessum, ad orientem versum (o), qua
 » (o) Periz. & Crev. supplem ad orientem versum agrum.

U. c. 385.
 a. C. 167.

Amphipoli
 res Macedoniarum
 componit.

Decretum
 de
 Macedo-
 nibus.

U. c. 585. » Perseus tenuisset vicos, castella, oppida;
 a. C. 167. » præter Ænum, & Maroneam, & Abdera;
 » trans Strymonem autem vergentia ad occi-
 » casum, Bifalticam omnem cum Heraclea,
 » quam Sinticen adpellant. Secundam fore
 » regionem, quam ab ortu Strymo amplec-
 » teretur amnis, præter Sinticen Heracleam
 » & Bifaltas: ab occasu qua Axius termi-
 » naret fluvius, additis Pæonibus, qui prope
 » Axium flumen ad regionem orientis cole-
 » rent. Tertia pars facta, quam Axius ab
 » oriente, Peneus amnis ab occasu, cingunt:
 » ad septentrionem Bora mons objicitur.
 » Adjecta huic parti regio Pæoniæ, qua ab
 » occasu præter Axium amnem porrigitur:
 » Edeffa quoque & Berœa eodem concessere-
 » runt. Quarta regio trans Boram montem,
 » una parte confinis Illyrico, altera Epiro.
 » Capita regionum, ubi concilia fierent,
 » primæ regionis Amphipolim, secundæ Thef-
 » salonicen, tertiæ Pellam, quartæ Pelago-
 » niam fecit. Eo concilia suæ (p) cujusque
 » regionis indici, pecuniam conferri, ibi
 » magistratus creari jussit. » Pronunciavit
 » deinde, « neque connubium, neque commer-

(p) Potius sua, inquit Gronovius.

» cium agrorum ædificiorumque inter se U. c. 584.
 » placere cuiquam extra fines regionis suæ a. C. 167.
 » esse. Metalla quoque auri atque argenti
 » non exerceri : ferri & æris permitti. »
 Vestigal exercentibus dimidium ejus inposi-
 tum, quod pependissent regi. Et sale invec-
 to uti vetuit. Dardanis repetentibus Pæoniam,
 quod & sua fuisset, & continens esset fini-
 bus suis, « omnibus dare libertatem pro-
 » nunciavit, qui sub regno Persei fuissent. »
 Post non inpetratam Pæoniam, salis commer-
 cium dedit : tertiæ regioni imperavit, ut
 Stobos Pæoniæ deveherent, pretiumque
 statuit. Navalem materiam & ipsos cædere,
 & alios pati vetuit. Regionibus, quæ ad fines
 barbaris essent, (excepta autem tertia, om-
 nes erant) permisit, ut præsidia armata in
 finibus extremis haberent.

XXX. HÆC, pronunciata primo die con-
 ventus, varie adfecerunt animos. Libertas
 præter spem data adrexit, & (q) levatum
 annum vestigal. Regionatim commerciis in-
 terruptis ita videri lacerata (r), tamquam
 animalia in artus, alterum alterius indigentes,

(q) & del. *Crev.*

(r) Lege *lacerati*, nempe ipsi Macedones, *Crev.*

U. c. 585.
a. C. 167.

*Partes
Macedo-
niæ
quatuor.*

distracta : adeo, quanta Macedonia esset ; quam divisui facilis, & a se ipsa quæque contemta pars esset (s), Macedones quoque ignorabant. Pars prima Bisaltas habet, fortissimos viros, (trans Nessum amnem incolunt & circa Strymonem) & multas frugum proprietates, & metalla & obportunitatem Amphipolis : quæ objecta claudit omnes ab oriente sole in Macedoniam aditus. Secunda pars celeberrimas urbes, Theffalonicen & Cassandriam, habet ; ad hoc Pallenen, fertilem ac frugiferam terram : maritimas quoque obportunitates ei præbent portus ad Toronem ac montem Atho, (Æneæ vocant hunc) alii ad insulam Eubœam, alii ad Hellepontum obportune versi. Tertia regio nobiles urbes, Edeffam & Berœam & Pellam, habet, & Vetricorum bellicosam gentem : incolas quoque permultos Gallos & Illyrios, inpigros cultores. Quartam regionem Eordæi & Lyncestæ & Pelagones incolunt ; junctâ his Atintania, & Stymphalis, & Elimiotis. Frigida hæc omnis, duraque cultu, & aspera plaga est : cultorum quoque ingenia terræ

(s) Emendant Sigonius, Crev. & Drak. & ut se ipsa quæque contenta pars esset.

similia habet. Ferocios eos & adcolæ barbari faciunt; nunc bello exercentes, nunc in pace miscentes ritus suos. Divisæ itaque Macedoniae partium usibus separatis, quanta universos teneat Macedonas formula dicta, (1) quum leges quoque se daturum ostendisset.

*U. e. 385.
a. C. 167.*

XXXI. ÆTOLI deinde citati : in qua cognitione magis, utra pars Romanis, utra regi favisset, quæsitum est, quam utri fecissent injuriam, aut accepissent. Noxa liberati interfectores : exilium pulsæ æque ratum fuit, ac mors interfectis. A. Bæbius unus est damnatus, quod milites Romanos præbuiisset ad ministerium cædis. Hic eventus Ætolorum causæ in omnibus Græciæ gentibus populisque eorum, qui partis Romanorum fuerant, inflavit ad intolerabilem superbiam animos; & obnoxios pedibus eorum subjecit, quos aliqua parte suspicio favoris in regem contigerat. Tria genera principum in civitatibus erant : duo, quæ adulando aut Romanorum imperium, aut amicitiam regum, sibi privatim opes obpressis faciebant civita-

*Judicium
de
Ætolis.*

*Adsententorum
Romanæ
potentiæ
superbia.*

(1) Videtur legendum : quæ universos teneret Macedonas, formula dicta. Gron.

V. c. 585
a. C. 167.

tibus : medium unum, utrique generi adversum, libertatem & leges tuebatur. His ut major apud suos caritas, ita minor apud externos gratia erat. Secundis rebus elati Romanorum partis ejus fautores, soli tum in magistratibus, soli in legationibus erant. Hi quum frequentes & ex Peloponneso, & ex Bœotia, & ex aliis Græciæ conciliis adessent, implevere aures decem legatorum :
 » Non eos tantum, qui se propalam per vanitatem jactassent, tamquam hospites &
 » & amicos Persei, sed multo plures alios
 » ex occulto favisse. Reliquos per speciem
 » tuendæ libertatis in conciliis adversus Romanos omnia instruxisse. Nec aliter eas
 » mansuras in fide gentes, nisi, fractis animis partium, aleretur confirmarereturque
 » auctoritas eorum, qui nihil præter imperium Romanorum spectarent. » Ab his editis nominibus, evocati literis imperatoris ex Ætolia, Acarnaniaque, & Epiro, & Bœotia, qui Romam ad causam dicendam sequerentur : in Achaiam ex decem legatorum numero profecti duo, C. Claudius & Cn. Domitius, ut ipsi edicto evocarent. Id duabus de causis factum : una,

*Inquisitiones in eos, qui
 qui
 favorant
 Perseo.*

quod fiducia plus animorumque esse Achæis ad non parendum credebant, & forsitan etiam in periculo fore Callicratem & ceteros criminum auctores delatoresque : altera, cur præsentibus evocarent, caussa erat, quod ex aliis gentibus principum literas deprehensas in commentariis regiis habebant : in Achæis cæcum erat crimen, nullis eorum literis inventis. Ætolis dimissis, Acarnanum citata gens : in his nihil novatum, nisi quod Leucas exempta est Acarnanum concilio. Quærendo deinde latius, qui publice aut privatim partium regis fuissent, in Asiam quoque cognitionem extendere : & ad Antissam in Lesbo insula diruendam, traducendos Methymnam Antissæos, Labeonem miserunt; quod Antenorem, regium præfectum, quo tempore cum lembis circa Lesbum est vagatus, portu receptum comitatibus juvisent. Duo securi percussi viri insignes; Andronicus Andronici filius Ætolus, quod, patrem secutus, arma contra populum Romanum tulisset : & Neo Thebanus, quo auctore societatem cum Perseo junxerant.

XXXII. His rerum externarum cognitionibus interpositis, Macedonum rursus advo-

U. e. 585.
a. C. 167.

U. c. 585.
a. C. 167.

*Principes
Macedo-
nes in
Italiam
ablegati.*

catum concilium : pronunciatum, « Quod
» ad statum Macedoniae pertinebat (u), se-
» natores, quos Synedros vocant, legendos
» esse, quorum consilio respublica administra-
» retur. » Nomina deinde sunt recitata prin-
cipum Macedonum, quos cum liberis, ma-
joribus quam quindecim annos natis, præ-
cedere in Italiam placeret. Id, prima specie
sævum, mox adparuit multitudini Macedo-
nam pro libertate sua esse factum. Nominati
sunt enim regis amici purpuratique, duces
exercituum, præfeti navium aut præsidio-
rum; servire regi humiliter, aliis superbe
imperare adsueta: prædivites alii, alii, quos
fortuna non æquarent, his sumptibus pares;
regius omnibus victus vestitusque: nulli ci-
vilis animus, neque legum neque libertatis
æque patiens. Omnes igitur, qui in aliqui-
bus ministeriis regis, etiam qui in minimis
legationibus fuerant, jussi Macedonia exce-
dere, atque in Italiam ire: qui non paruisset
imperio, mors denunciata. Leges Macedoniae
dedit cum tanta cura, ut non hostibus victis,
sed fociis bene meritis, dare videretur: &
quas ne usus quidem longo tempore (qui

(u) Crev. legendum censet pertinere.

unus est legum corrector) experiendo argueret. Ab feriis rebus ludicrum, quod ex multo ante præparato, & in Asiæ civitates, & ad reges missis, qui denunciarent, & quum circumiret ipse Græciæ civitates, indixerat principibus, magno adparatu Amphipoli fecit. Nam & artificum omnis generis, qui ludicram artem faciebant, ex toto orbe terrarum multitudo, & athletarum, & nobilium equorum convenit: & legationes cum victimis, & quidquid aliud Deorum hominumque caussa fieri magnis ludis in Græcia solet. Ita factum est, ut non magnificentiam tantum, sed prudentiam in dandis spectaculis, ad quæ rudes tum Romani erant, admirarentur. Epulæ quoque legationibus paratæ & opulentia & cura eadem. Vulgo dictum ipsius ferebant, & convivium instruere, & ludos parare ejusdem esse, qui vincere bello sciret.

XXXIII. EDITO ludicro omnis generis, clipeisque æreis in naves inpositis, cetera omnis generis arma, cumulata in ingentem acervum, precatus Martem, Minervam, Luamque matrem, & ceteros Deos, quibus spolia hostium dicare jus fasque est, ipse imperator, face subdita, succendit. Deinde circumstantes

*U. c. 585.
a. C. 1672*

U. e. 585.

a. C. 167

*Munificen-
tia**Paulli.*

tribuni militum pro se quisque ignes coniecerunt. Notata est in illo conventu Europæ Asiæque, undique partim ad gratulationem, partim ad spectaculum contracta multitudo, tantis navalibus terrestribusque exercitibus, ea copia rerum, ea vilitas annonæ, ut & privatis, & civitatibus, & gentibus, dona data pleraque ejus generis sint ab imperatore, non in usum modo præsentem, sed etiam quod domos aveherent. Spectaculo fuit ei, quæ venerat, turbæ non scenicum magis ludicrum, non certamina hominum, aut curricula equorum, quam præda Macedonica omnis, ut viseretur, exposita statuarum, tabularumque, textilium, & vasorum ex auro & argento & ære & ebore factorum ingenti cura in ea regia: ut non in præsentem modo speciem, qualibus referta regia Alexandriæ erat, sed in perpetuum usum fierent. Hæc, in classem inposita, devehenda Romam Cn. Octavio data. Paullus, benigne legatis dimissis, transgressus Strymonem, mille passuum ab Amphipoli castra posuit: inde profectus, Pellam quinto die pervenit. Prætergressus urbem, ad Spelæum (quod vocant) biduum moratus, P. Nasicam, &

Q. Maximum filium cum parte copiarum ad depopulandos Illyrios, qui Persea juverant bello, misit, iussos ad Oricum sibi obcurrere: ipse, Epirum petens, quintisdecimis castris Passaronem pervenit.

*U. e. 585.
a. C. 167.*

XXXIV. HAUD procul inde Anicii castra aberant. Ad quem literis missis, ne quid ad ea, quæ fierent, moveretur; « senatum prædam Epiri civitatum, quæ ad Persea dedissent, exercitui dedisse, » submissis centurionibus in singulas urbes, qui se dicerent ad præsidia deducenda venisse, ut liberi Epirotæ, sicut Macedones, essent, denos principes ex singulis evocavit civitatibus: quibus, quum denunciaffet, ut aurum atque argentum in publicum proferretur, per omnes civitates cohortes dimisit. Ante in ultérieures, quam in propiores, profecti, ut uno die in omnes perveniretur. Edita tribunis centurionibusque erant, quæ agerentur: mane omne aurum argentumque conlatum: hora quarta signum ad diripiendas urbes datum est militibus: tantaque præda fuit, ut in equitem quadringeni denarii, peditibus duceni dividerentur, centum quinquaginta millia capitum humanorum abducerentur.

*Epiri
præda
exercitui
data.*

U. c. 385. Muri deinde direptarum urbium diruti sunt: *a. C. 167.* ea fuere oppida circa septuaginta. Vendita præda omnium, de ea summa militi numeratum est. Paullus ad mare Oricum descendit, nequaquam, ut ratus erat, expletis militum animis: qui, tamquam nullum in Macedonia gessissent bellum, expertes regiæ prædæ esse indignabantur. Orici quum missas cum Scipione Nasica Maximoque filio copias invenisset, exercitu in naves inposito, in Italiam trajecit. Et post paucos dies Anicius, conventu reliquorum Epirotarum Acarnanumque acto, jussisque in Italiam sequi principibus, quorum cognitionem causæ reservarat, & ipse, navibus expectatis, quibus usus Macedonicus exercitus erat, in Italiam trajecit. Quum hæc in Macedonia Epiroque gesta sunt, legati, qui cum Attalo ad finiendum bellum inter Gallos & regem Eumenem missi erant, in Asiam pervenerunt. Induciis per hiemem factis, & Galli domos abierant, (v) & rex in hiberna concesserat Pergamum, gravique morbo æger fuerat. Ver primum ex domo excivit: jamque Synnada pervenerant, quum Eumenes ad Sardes undique

*Paullus
in Italiam
trajecit
ut &
Anicius.*

(v) *abierunt Gron.*

exercitum contraxerat. Ibi & Romani Solovetium ducem Gallorum Synnadis adlocuti, & Attalus cum eis profectus; sed castra Gallorum intrare eum non placuit, ne animi ex disceptatione irritarentur. P. Licinius cum regulo gallorum est locutus, retulitque, ferociorem eum deprecando factum: ut mirum videri posset, inter tam (x) opulentos reges, Antiochum Ptolemæumque, tantum legatorum Romanorum verba valuisse, ut exemplo pacem facerent; apud Gallos nullius momenti fuisse.

XXXV. ROMAM primum reges captivi; Perseus & Gentius, in custodiam cum liberis abducti; dein turba alia captivorum: tum quibus Macedonum denunciatum erat, ut Romam venirent, principumque Græciæ. Nam hi quoque non solum præsentibus exciti erant, sed etiam, si qui apud reges esse dicebantur, literis arcessiti sunt. Paullus ipse post dies paucos regia nave ingentis magnitudinis, quam sexdecim versus remorum agebant, ornata Macedonicis spoliis, non insignium tantum armorum, sed etiam regionum textilium, adverso Tiberi ad urbem est

U. e. 585.
a. S. 167.

Paullus
Romam
adpellit,
dein
Anicius &
Octavius.

(x) tam delent Gron. & Grey.

U. c. 585,
a. C. 167.

Triumphus
iis
decretus a
senatu.

Trium-
phum
Paullo
milites
abrogare
volunt.

subvectus, completis ripis obviam effusa multitudine. Paucos post dies Anicius & Octavius classe sua advecti. Tribus iis omnibus decretus est ab senatu triumphus : mandatumque Q. Cassio prætori, cum tribunis plebis ex auctoritate Patrum ageret, rogationem ad plebem ferrent, ut iis, quo die urbem triumphantes inveherentur, imperium esset, Intacta invidia media sunt : ad summa ferme tendit. Nec de Anicii, nec de Octavii triumpho dubitatum est : Paullum, cui ipsi quoque se comparare erubuisent, obtrectatio carpsit. Antiqua disciplina milites habuerat; de præda parcius, quam speraverant ex tantis regis opibus, dederat nihil relicturis (y), si aviditati indulgeretur, quod in ærarium deferret. Totus Macedonicus exercitus imperatori erat negligenter adfuturus comitiis ferendæ legis. Sed eos Ser. Sulpicius Galba, qui tribunus militum secundæ legionis in Macedonia fuerat, privatim imperatori inimicus, prensando ipse, & per suæ legionis milites sollicitando, stimularat, ut frequentes ad suffragium adessent : « Imperiosum du-
» cem & malignum, antiquando rogationem,

(y) relicturus Gron. Cræv.

» quæ de triumpho ejus ferretur, ulciscen- *U. c. 585.*
 » rentur. Plebem urbanam secuturam esse *a. C. 167.*
 » militum judicia. Pecuniam illum dare non
 » potuisse, militem honorem dare posse?
 » Ne speraret ibi fructum gratiæ, ubi non
 » meruisset. »

XXXVI. His incitatis, quum in Capitolio
 rogationem eam Ti. Sempronius tribunus
 plebis ferret, & privatis lege dicendi locus
 esset, nec ad suadendum, ut in re minime
 dubia, quisquam procederet; Ser. Galba re-
 pente processit, & a tribuno postulavit. « Ut,
 » quoniam hora jam octava diei esset, nec
 » satis temporis ad demonstrandum haberet,
 » cur L. Æmilium non juberent triumphare,
 » in posterum diem differrent. & mane eam
 » rem agerent. Integro sibi die ad causam
 » eam orandam opus esse. » Quum tribunus
 dicere eo die, si quid vellet, juberet, in
 noctem rem dicendo extraxit, referendo ad-
 monendoque, « Exacta acerbe munia militiæ;
 » plus laboris, plus periculi quam deside-
 » rasset res, injunctum; contra in præmiis,
 » in honoribus, omnia artata: militiamque,
 » si talibus succedat ducibus, horridiorem
 » asperiolemque bellantibus; eandem victo-

*Ser Galba
 dissuadet
 legem de
 triumpho
 Paulli.*

U. c. 585. » ribus inopem atque inhonoratam futuram.
4. C. 167. » Macedonas in meliore fortuna, quam mili-
 » tes Romanos, esse. Si frequentes postero
 » die ad legem antiquandam adessent, intel-
 » lecturos potentes viros, non omnia in ducis,
 » aliquid & in militum manu esse. » His
 vocibus incitati, postero die milites tanta fre-
 quentia Capitolium compleverunt, ut aditus
 nulli præterea ad suffragium ferendum esset.
 Intro vocatæ primæ tribus quum antiquarent,
 concursus in Capitolium principum civitatis
 factus est, « Indignum facinus esse clami-
 » tantium, L. Paullum, tanti belli victorem,
 » despoliari (z) triumpho. Obnoxios impe-
 » ratores tradi licentiæ atque avaritiæ mili-
 » tari : in uno nimis se per ambitionem
 » peccare (a). Quid, si domini milites
 » imperatoribus inponantur ? » In Galbam
 pro se quisque probra ingerere. Tandem, hoc
 tumultu sedato, M. Servilius, qui consul &
 magister equitum fuerat, ut de integro eam
 rem agerent, ab tribunis petere, dicendique
 sibi ad populum potestatem facerent. Tribuni,
 quum

(z) despoliari Gron. Crev.

(a) Emendant Gron. & Drak. *ultra nimis saepe
per ambitionem peccari : quid si &c.*

quum ad deliberandum secessissent, victi *U. c. 585.*
 auctoritatibus principum, de integro agere *a. C. 167.*
 cœperunt, revocatuosque se easdem tribus
 renunciarunt, si M. Servilius aliique privati,
 qui dicere vellent, dixissent.

XXXVII. Tum Servilius : « Quantus im-
 » perator L. Æmilius fuerit, Quirites, si
 » ex alia re nulla æstimari possit, vel hoc
 » fatis erat, quod, quum tam seditiosos &
 » leves milites, tam nobilem, tam temera-
 » rium, tam eloquentem ad instigandam mul-
 » titudinem inimicum in castris haberet,
 » nullam in exercitu seditionem habuit. Ea-
 » dem severitas imperii, quam nunc oderunt,
 » tunc eos continuit. Itaque, antiqua disci-
 » plina habiti, neque fecerunt (y). Ser. qui-
 » dem Galba, si in L. Paulo accusando tiro-
 » cinium ponere, & documentum eloquen-
 » tiæ dare voluit, non triumphum inpedire
 » debuit, quem, si nihil aliud, senatus justum
 » esse judicaverat : sed postero die, quam

*Servili
 oratio pro
 triumpho.*

(y) Rubenius, cui adsentiunt Gron. Crev &
 Drak. legendum monet : *Itaque, antiqua disciplina
 habiti, tunc quieverunt.* Forte vox aliqua excidit, ac
 legendum : *neque seditionem fecerunt.*

U. s. 585. » triumphatum est, privatam eum (z) visu-
 a. C. 167. » rus esset, nomen deferret, & legibus inter-
 » rogaret; aut serius paullo, quum primum
 » magistratus ipse cepisset, diem diceret,
 » inimicum ad populum accusaret. Ita &
 » pretium recte facti triumphum haberet L.
 » Paullus pro egregie bello gesto; & pœ-
 » nam, si quid & vetere gloria sua & nova
 » indignum fecisset. Sed videlicet, cui crimen
 » nullum, nullum probrum dicere poterat,
 » ejus obtrectare laudes voluit. Diem inte-
 » grum hesternum die ad accusandum L. Paul-
 » lum petiit: quatuor horas, quantum sue
 » pererat diei, dicendo absumsit. Quis um-
 » quam tam nocens reus fuit, cujus vitia
 » vitæ tot horis expromi non possent? Quid
 » interim objecit, quod L. Paullus, si caus-
 » sam dicat, negatum velit? Duas mihi ali-
 » quis conciones parumper faciat: unam
 » militum Macedonicorum; puram alteram,
 » integrioris iudicii, & a favore & odio,
 » universo iudicante populo Romano. Apud
 » concionem togatam & urbanam prius reus
 » agatur. Quid apud Quirites Romanos,
 » Ser. Galba diceret? illa enim tibi tota

(z) cum l. quum Gron. Crev.

» abscisa oratio esset : In statione severius *U. c. 385.*
 » & intentius institisti ; vigiliæ acerbius & *a. C. 167.*
 » diligentius circumiræ sunt ; operis plus,
 » quam antea , fecisti , quum ipse imperator
 » & exactor circumires ; eodem die & iter
 » fecisti , & in aciem ex itinere duxisti (a).
 » Ne victorem quidem te adquiescere passus
 » est : statim ad persequendos hostes duxit.
 » Quum te præda partienda locupletem fa-
 » cere posset , pecuniam regiam translaturus
 » in triumpho est , & in ærarium laturus.
 » Hæc sicut ad militum animos stimulos
 » aliquem aculeum habent , qui parum licen-
 » tiæ , parum avaritiæ suæ inservitum cen-
 » sent ; ita apud populum Romanum nihil
 » valuissent : qui , ut vetera atque audita a
 » parentibus suis non repetat , quæ ambitione

(a) Gron. Crev. & Drak. hic aliquid vitiatum
 esse agnoscunt. Quum autem ex illis , quæ secunda
 persona dicuntur , alia ad imperatorem spectent ,
 alia ad militem , libentius mutarent verba ad im-
 peratorem pertinentia , & sic legerent : *in statione
 severius & intentius institit ; vigiliæ acerbius &
 diligentius circumitæ sunt ; operis plus , quam
 antea , fecisti , quum ipse imperator & exactor cir-
 cumiret ; eodem die & iter fecisti , & in aciem ex
 itinere ductus es.*

U. e. 385.
a. C. 167. » imperatorum clades acceptæ sint, quæ seve-
» ritate imperii victoriæ partæ, proximo
» certe Punico bello, quid inter M. Minu-
» cium magistrum equitum & Q. Fabium
» Maximum dictatorem interfuerit, meminit.
» Itaque accusatorem id scire potuisse, &
» supervacaneam defensionem Pauli fuisse.
» (b) Transeatur ad alteram concionem :
» nec Quirites vos, sed milites videor ad-
» pellaturus, si nomen hoc saltem ruborem
» incutere, & verecundiam aliquam impera-
» toris violandi adferre possit. »

XXXVIII. « EQUIDEM ipse alter adfectus
» animo sum, qui apud exercitum mihi
» loqui videar, quam paullo ante eram,
» quum ad plebem urbanam spectabat oratio.
» Quid etiam dicitis, milites? Aliquis est
» Romæ, præter Persea, qui triumphari de
» Macedonibus nolit? & eum non iisdem
» manibus discerpitis, quibus Macedonas
» vicistis? Vincere vos prohibuisset, si
» potuisset, qui triumphantes urbem inire
» prohibet. Erratis, milites, si triumphum
» imperatoris tantum, & non militum quoque

(b) Locus mendosus, cujus restitutio, nisi codi-
cis integrioris ope sperari non potest.

» & universi populi Romani, esse decus *U. ci 585:*
 » censeatis. Non unius hoc Paulli. Multi *a. C. 167.*
 » etiam, qui ab senatu non inpetrarunt
 » triumphum, in monte Albano triumphaverunt. Nemo L. Paulo magis eripere decus
 » perfecti belli Macedonici potest, quam C.
 » Lutatio primi Punici belli, quam P. Cornelio secundi, quam illis, qui post eos
 » triumphaverunt (c). Nec L. Paullum minorem aut majorem imperatorem triumphus
 » faciet. Militum magis in hoc universique
 » populi Romani fama agitur. Primum ne invidiæ (d) & ingrati animi adversus clarissimum quemque civem opinionem habeat, &
 » imitari in hoc populum Atheniensem, laetantem invidia principes suos, videatur.
 » Satis peccatum in Camillo majoribus vestris est, quem tamen ante receptam per
 » eum a Gallis urbem violarunt: fatis insuper
 » a vobis in P. Africano. Literni domicilium & sedem fuisse domitoris Africæ! Literni sepulcrum ostendi! Erubescamus, gloria si par illis viris L. Paullus, injuria vestra
 (c) Crev. locum hunc ita supplet *quam [deora cuique sua] illis qui [ante postve eos] triumphaverunt.*

(d) Mallet Crev. *invidi.*

U. c. 585. » exæquetur. Hæc igitur primum infamia
 a. C. 167. » deleatur, foeda apud alias gentes, damnosa
 » apud nostros. Quis enim aut Africani,
 » aut Pauli, similis esse in ingrata & inimica
 » bonis civitate velit? Si infamia nulla esset,
 » & de gloria tantum ageretur, qui tandem
 » triumphus non communem nominis Romani
 » gloriam habet? Tot de Gallis triumphi,
 » tot de Hispanis, tot de Pœnis, ipsorum
 » tantum imperatorum, an populi Romani,
 » dicuntur? Quemadmodum non de Pyrrho
 » modo, nec de Hannibale, sed de Epirotis
 » Carthaginensibusque triumphus acti sunt;
 » sic non M. Curius tantum, nec P. Corne-
 » lius, sed Romani triumpharunt. Militum
 » quidem propria est causa; qui & ipsi lau-
 » reati, & quisque donis, quibus donati
 » sunt, insignes, triumphum nomine cient,
 » suasque & imperatoris laudes canentes per
 » urbem incedunt. Si quando non deportati
 » ex provincia milites ad triumphum sint,
 » fremunt: & tamen tum quoque se absentes,
 » quod suis manibus parta victoria sit, trium-
 » phare credunt. Si quis vos interroget,
 » milites, ad quam rem in Italiam deportati,
 » & non statim, confecta provincia, dimissi

» fitis ? quid Romam frequentes sub signis *U. e. 587.*
 » veneritis, quid moremini hic, & non di- *a. C. 507.*
 » versi domos quisque abeatis vestras ? quid
 » aliud respondeatis, quam vos triumphan-
 » tes videri velle ? Vos certe victores conspici
 » velle debebatis. »

XXXIX. « TRIUMPHATUM nuper de Phi-
 » lippo, patre hujus, & de Antiocho est.
 » Ambo regnabant, quum de his triumphatum
 » est. De Perseo capto, in urbem cum liberis
 » abducto, non triumphabitur ? Quod si in
 » curru scandentes Capitolium, auratos pur-
 » puratosque, ex inferiore loco L. Paullus
 » in turba togatorum unus privatus interro-
 » get : L. Anici, Cn. Octavi, utrum vos
 » digniores triumpho esse, an me, censetis ?
 » currum ei cessuri, & præ pudore viden-
 » tur insignia ipsi sua tradituri. Et vos Gen-
 » tium, quam Persea, duci in triumphum
 » mavultis, Quirites, & de accessione po-
 » tius belli, quam de bello, triumphari ?
 » Et legiones ex Illyrico laureatæ urbem ini-
 » bunt, & navales socii ? Macedonicæ legio-
 » nes, suo abrogato, triumphos alienos
 » spectabunt ? Quid deinde tam opimæ
 » prædæ, tam opulentæ victoriæ spoliis

U. C. 585. » fiet ? Quonam abdentur illa tot millia
 a. C. 167. » armorum, detracta corporibus hostium ?
 » an in Macedoniam remittentur ? Quo
 » signa aurea, marmorea, eburnea, tabulæ
 » pictæ, textilia, tantum argenti cælati, tan-
 » tum auri, tanta pecunia regia ? An noctu,
 » tamquam furtiva, in ærarium deporta-
 » buntur ? Quid illud spectaculum maximum,
 » nobilissimum opulentissimusque rex captus,
 » ubi victori populo ostendetur ? Quos
 » Syphax rex captus, accessio Punici belli,
 » concursus fecerit, plerique meminimus.
 » Perseus rex captus, Philippus & Alexan-
 » der filii regis, tanta nomina, subtrahen-
 » tur civitatis oculis ? Ipsum L. Paullum, bis
 » consulem, domitorem Græciæ, omnium
 » oculi conspiciere urbem curru ingredien-
 » tem avent. Ad hoc fecimus consulem,
 » ut bellum, per quadriennium (e) ingenti
 » etiam pudore nostro tractum perficeret.
 » Cui sortito provinciam, cui proficiscenti
 » præfagientibus animis victoriam triumphum-
 » que destinavimus, ei victori triumphum
 » negaturi ? & quidem non homines tantum,
 » sed Deos etiam suo honore fraudaturi ?

(e) Immo per *triennium*.

» Diis quoque enim, non solum hominibus, *U. c. 585.*
 » debetur. Utrum (f) majores vestri om- *a. C. 167.*
 » nium magnarum rerum & principia exorſi
 » ab Diis sunt, & finem eum ſtatu-
 » erunt. Consul, proficiſcens, prætorve, paludatis
 » liſtoribus (g), in provinciam & ad bel-
 » lum, vota in Capitolio nuncupat: victor,
 » perpetrato eodem, in Capitolio trium-
 » phans ad eosdem Deos, quibus vota nun-
 » cupavit, merita dona populi Romani tra-
 » ducit. Pars non minima triumphi eſt victi-
 » mæ præcedentes; ut adpareat, Diis grates
 » agentem imperatorem ob rempublicam
 » bene geſtam redire. Omnes illas victimas,
 » quas traducendas in triumpho vindicavit,
 » (h) alias alio cædente, mactate. Illas qui-
 » dem epulas ſenatus, quæ nec privato loco,
 » nec publico profano, ſed in Capitolio edun-
 » tur, utrum hominum voluptatis cauſſa, an
 » Deorum hominumque (i), auctore Ser.

(f) Scribe cum Gron. *Diis quoque enim, non ſolum hominibus debetur triumphus, Majores veſtri.*

(g) Emendat Gron. *paludatus cum liſtoribus.*

(h) Vitium manifeſtum. Gron. legendum putat, *quas traducendas in triumpho locavit.*

(i) Hæc non ſincera eſſe, cuius patet. Crev. legendum conjicit: *non hominum voluptatis cauſſa, ſed Deorum honoris.*

U. c. 585. » Galba, turbaturi estis ? L. Paulli triumpho
a. C. 167. » portæ claudentur ? Rex Macedonum Per-
 » feus cum liberis & turba alia captivorum,
 » spolia Macedonum, citra flumen relinquen-
 » tur ? L. Paullus privatus, tamquam rure
 » rediens, a porta domum ibit ? Et tu,
 » centurio, miles, quid de imperatore Paulo
 » senatus decrerit potius, quam quid Ser.
 » Galba fabuletur, audi : & hoc dicere (k)
 » me potius, quam illum, audi. Ille nihil,
 » præterquam loqui, & ipsum id maledice
 » ac maligne, didicit : ego ter & vicies
 » cum hoste per provocationem pugnavi :
 » ex omnibus, cum quibus manum conferui,
 » spolia retuli. Insigne corpus honestis cica-
 » tricibus, omnibus adverso corpore exceptis,
 » habeo. » Nudasse deinde se dicitur, &
 » quo quæque bello vulnera accepta essent,
 » retulisse. Quæ dum ostentat, adapertis forte,
 » quæ velanda erant, tumor inguinum proxi-
 » mis risum movit. Tum, « Hoc quoque, quod
 » ridetis [inquit] in equo dies noctesque
 » persedendo habeo : nec magis me ejus,
 » quam cicatricum harum, pudet, pœnitet-
 » que ; quando numquam mihi inpedimento

*Servilius
 nudat
 corpus, &
 vulnera
 ostentat.*

(k) Emendat Gron. & hoc dicentem me.

» ad rempublicam bene gerendam domi mi-
 » litiaeque fuit. Ego hoc ferro saepe vexa-
 » tum corpus vetus miles adolescentibus
 » militibus ostendi. Galba nitens & integrum
 » denudet. Revocate, si videtur, tribuni,
 » ad suffragium tribus; ego ad vos milites,
 » [descendam, euntesque] ad suffragia ad-
 » sectabor, & notabo improbos ingratosque,
 » & eos, qui non regi se ab imperatore,
 » sed eum ultro sibi per ambitionem servire
 » æquum censent. » Hac oratione castigata
 » militaris turba ita mutavit animum, ut tri-
 » bus ad suffragium revocatae ad unam omnes
 » rogationem de triumpho juberent. Victa
 » igitur inimicorum malevolentia & obtrecta-
 » tione, triumphavit Paullus de Perseo rege
 » & Macedonibus per triduum, IV. III. &
 » pridie Kalendas Decembres.

2. Fuit hic triumphus, sive magnitudinem
 » victi regis, sive speciem simulacrorum, sive
 » modum pecuniae spectes, longe magnificen-
 » tissimus, ut omnium anteaactorum compara-
 » tionem amplitudine superaret. Populus,
 » exstructis per forum & cetera urbis loca,
 » qua traduci pompam oportebat, tabulatis
 » theatrorum in modum, spectavit in candidis

*U. c. 585.
 a. c. 167.*

*SUPPL.
 Plut. in
 Æmil.*

*Fassi
 capit.*

*Triumphus
 Paulli.
 Velleius
 L. I. C. 9.
 Plut. ibid.*

U. e. 585. togis. Aperta templa omnia & fertis coronata thure fumabant. Lictores satellitesque confluentem temere turbam & vage discurrentem submoventes e medio, patentes late vias vacuasque præbebant. Quum in tres, ut diximus, dies distributa esset pompa spectaculi, primus dies vix suffecit transvehendis signis tabulisque captivis, in ducentos quinquaginta currus inpositis. Sequenti die multis plaustris translatum, quidquid Macedonicorum armorum pulcherrimum & magnificentissimum fuit, quæ & ipsa ferri aut æris recens tersi nitore splendebant, & ita structa erant inter se, ut, quum acervatim potius cumulata, quam artificiose digesta, viderentur, miram quamdam hac ipsa velut temeraria & fortuita concursione speciem objicerent oculis: galeæ scutis, & loricæ ocreis, & peltæ Creticæ, & Thraciæ cætræ, & pharetræ equestribus permixtæ frenis, strictique gladii hinc inde mucrone exerto minaces, & e lateribus eminentes sarissæ. Atque hæc omnia quum laxius vincita inter se forent, si quando in transvehendo sibi mutuo adliderentur, martium quemdam ac terribilem edebant sonum, ut ne victa quidem conspici

*Signa
tabulaque.*

*Arma Ma-
cedonica.*

possent sine quodam animorum horrore. Tum onusta argento signato vasa quinquaginta supra septingenta a tribus millibus hominum portabantur. Tria talenta in singulis, a quaternis gestata hominibus. Erant & qui crateras argenteas, & phialas, & calices, & cornua ferebant, tum apte inter se conlocata, tum magnitudine, & pondere, & exstantis insigniter cœlaturæ artificio conspicua.

3. Tertio autem die ducere agmen primo statim mane cœpere tubicines, non festos sollempnium pomparum modos, sed bellicum canentes, quasi in aciem procedendum foret. Post hos agebantur pingues, cornibus auratis, & vittis fertisque redimiti boves centum & viginti. Ducebant eos cincti fasciis eximio opere textis juvenes, quibus comites additi pueri pateras aureas argenteasque gestabant. Sequebantur ii, qui signatum aurum in vasis septem & septuaginta ferebant, quorum unumquodque, quemadmodum & ea in quibus argentum translatum fuerat, tria talenta habebat. Tum visebatur sacra phiala decem talentorum pondo auri, pretiosis distincta gemmis, quam Paullus faciendam curaverat; & Antigonides, Seleucidesque, & Thericlea,

U. c. 585.

a. C. 167.

*Argentum signatum.**Argentum calatum.**Tubicines.**Victima.**Aurum signatum.**Pocula ex auro.*

U. c. 585.
a. C. 167.

Currus
Persei.
Zonaras.
Bitis.
Polyh.
Legat. 96.
Plut.
Persei
liberi.

Perseus.
Zonaras.
Plut.

ceteraque pocula ex auro, quibus Persei triclinia ornabantur. Subibat Persei currus, ejus armis onustus, addito diademate. Sequebatur captivorum agmen: Bitis, Cotyis regis filius, obses in Macedoniam a patre missus, ac deinde cum Persei liberis captus a Romanis; tum ipsi Persei liberi, comitante educatorum & magistrorum agmine, manus ad spectatores cum lacrimis miserabiliter tendentium, & docentium pueros, implorandam suppliciter victoris populi misericordiam. Filii erant duo, puella una, qui eo majorem movebant miserationem spectantibus, quod ipsi per ætatem vix mala sua intelligere poterant. Itaque plurimi lacrimas tenere non potuerunt, & omnibus confudit animum tacitus quidam mœror, qui sincero eos frui gaudio, quamdiu sub oculis pueri fuerunt, non sineret. Pone filios incedebat cum uxore Perseus, pullo amictu, cum crepidis Græci moris, stupenti & adtonito similis, & cui magnitudo malorum mentem omnino eripuisse videretur. Sequebatur amicorum & familiarium turba, quorum in vultu dolor gravis eminebat, quique, quum semper oculos in eum figerent lacrimis rigantes ora, fatis

indicabant, sese illius dolere malis, suorum inmemores. Hanc quidem ignominiam deprecatus erat Perseus, missis ad Æmilius, qui orarent, ne in triumpho duceretur. Risit Æmilius hominis ignaviam, & „ id quidem, » [inquit,] in ipsius & pridem fuit, & nunc » est manu ac potestate : » tacite monens, ut generosa morte id, quod metuebat, dedecus effugeret. Sed forte consilium non admisit mollis animus, & nescio qua spe delinuit, maluit in prædæ suæ parte ipse numerari. Quadringentæ inde coronæ aureæ portabantur, Paulo ab omnibus fere Græciæ & Asiæ civitatibus in gratulationem victoriæ per legatos dono missæ : grandis sane, si per se ipsæ spectarentur, pretii, sed mediocris accessio immanium opum, quæ in hoc triumpho transvectæ fuerant.]

XL. SUMMAM omnis captivi auri argenteque translati sestertium millies duceres fuisse, Valerius Antias tradit : quæ (1) haud dubie major aliquanto summa ex numero

(1) Lege cum Gron. *qua haud dubie.* & in iis quæ sequuntur *ex numero ph. aureorum, i. e. Philippæorum.* Neque enim plaustris aurum argentumque transvectum est,

*U. c. 587.
a. C. 167.*

*Coronæ
aureæ
Paullo
donatæ.*

U. e. 585.
a. C. 167.

plaustrorum ponderibusque, auri, argenti; generatim ab ipso scriptis, efficitur. Alterum tantum aut in bellum proximum absumtum, aut in fuga, quum Samothracen peteret, dissipatum tradunt: eoque id mirabilius erat, quod tantum pecuniæ intra triginta annos post bellum Philippi cum Romanis, partim ex fructu metallorum, partim ex vectigalibus aliis, coacervatum fuerat. Itaque admodum inops pecuniæ Philippus, Perseus contra prædives, bellare cum Romanis cœpit. Ipse postremo Paullus in curru magnam, quum dignitate alia corporis, tum senecta ipsa, majestatem præ se ferens: post currum inter alios inlustres viros filii duo, Q. Maximus & P. Scipio: deinde equites turmatim, & cohortes peditum suis quæque ordinibus. Pediti in singulos dati centeni (1), duplex centurioni, triplex equiti. Tantum pediti daturum fuisse credunt, & pro rata aliis, si aut non refragati honori ejus fuissent, aut benigne, hac ipsa summa nunciata, adclamassent. Sed non Perseus tantum per illos dies

Paulus
in curru.

(1) Deest vox *denarii*. Versu sequente reponendum: *Alterum tantum pediti daturum fuisse credunt, & pro rata aliis*. Legendum quoque *hac ipsa summa pronunciata*, Ita Gron. Crev. & Drak.

dies documentum humanorum casuum fuit, *U. c. 583;*
 in catenis ante currum victoris ducis per *a. C. 167.*
 urbem hostium ductus; sed etiam victor
 Paullus, auro purpuraque fulgens. Nam duo-
 bus e filiis, quos, duobus datis in adoptio-
 nem, solos nominis, sacrorum, familiæque
 hæredes retinuerat domi, minor, ferme
 duodecim annos natus, quinque diebus ante
 triumphum, major, quatuordecim annorum,
 triduo post triumphum decessit: quos præ-
 textatos curru vehi cum patre, sibi ipsos
 similes prædestinantes triumphos, oportuerat.
 Paucis post diebus, data a M. Antonio tri-
 buno plebis concione, quum de suis rebus
 gestis more ceterorum imperatorum differuif-
 set, memorabilis ejus oratio & digna Romano
 principe fuit.

*Paullus
 duos filios
 amittit.*

XLI. « QUAMQUAM & quam feliciter
 » rempublicam administraverim, & quod duo
 » fulmina (m) domum meam per hos dies
 » perculerint, non ignorare vos, Quirites,
 » arbitror, quum spectaculo vobis nunc
 » triumphus meus, nunc funera liberorum
 » meorum fuerint; tamen paucis, quæso,
 » finatis me cum publica felicitate comparare

*Oratio
 Emilii ad
 populum.*

(m) Emendat Gron. & quæ duo fulmina.

Tom. XII.

G

U. c. 585. » eo, quo debeo, animo privatam meam
a. C. 167. » fortunam. Profectus ex Italia, classem a
 » Brundisio sole orto solvi; nona diei hora
 » cum omnibus meis navibus Corcyram tenui.
 » Inde quinto die Delphis Apollini pro me,
 » exercitibusque, & classibus iustra sacrifici-
 » cavi (n). A Delphis quinto die in castra
 » perveni: ubi exercitu accepto, mutatis
 » quibusdam, quæ magna impedimenta victo-
 » riæ erant, progressus, quia inexpugnabilia
 » castra hostium erant, neque cogi pugnare
 » poterat rex, inter præsidia ejus saltum ad
 » Petram evasi, &, ad pugnam rege coacto,
 » acie vici: Macedoniam in potestatem po-
 » puli Romani redegi, &, quod bellum per
 » quadriennium quatuor ante me consules ita
 » gesserunt, (o) ut semper successoribus traderent
 » gravius, id ego quindecim diebus perfeci.
 » Aliarum deinde secundarum rerum velut
 » proventus secutus. Civitates omnes Mace-
 » doniæ se dediderunt; gaza regia in potesta-
 » tem venit; rex ipse, tradentibus prope
 » ipsis Diis, in templo Samothracum cum

(n) Legit Sigonius: *pro me, exercitibusque & classibus vestris sacrificavi.*

(o) Legendum omnino cum Sigonio: *per triennium tres ante me consules.*

» liberis est captus. Mihi quoque ipsi nimia
 » jam fortuna mea videri, eoque suspecta
 » esse. Maris pericula timere cœpi, in tanta
 » pecunia regia in Italiam trajicienda, &
 » victore exercitu transportando. Postquam
 » omnia secundo navium cursu in Italiam
 » pervenerunt, neque erat, quod ultra pre-
 » carer, illud optavi, ut, quum ex summo
 » retro volvi fortuna consueffet, mutationem
 » ejus domus mea potius, quam respublica,
 » sentiret. Itaque defunctam esse fortunam
 » publicam mea tam insigni calamitate spero;
 » quod triumphus meus, velut ad ludibrium
 » casuum humanorum, duobus funeribus
 » liberorum meorum est interpositus. Et,
 » quum ego & Perseus nunc nobilia maxime
 » fortis mortalium exempla spectemur, ille,
 » qui ante se captivos captivus ipse duci
 » liberos vidit, incolumes tamen eos habet:
 » ego, qui de illo triumphavi, ab alterius
 » funere filii curru in [Capitolium, ad alte-
 » rum] ex Capitolio prope jam expirantem
 » veni (p): neque ex tanta stirpe liberum

U. G. 585.
 a. C. 167.

(p) Hic locus est mutilus. Quæ uncis circum-
 scribuntur, sunt ex emendatione Urfini. Eam Drak.
 in contextum recepit,

U. c. 585. » superest, qui L. Æmilii Paulli nomen ferat.
a. c. 167. » Duos enim, tamquam ex magna progenie
 » liberorum in adoptionem datos, Cornelia
 » & Fabia gens habent; Paulli in domo,
 » præter se, nemo superest. Sed hanc cla-
 » dem domus meæ vestra felicitas & secunda
 » fortuna publica consolatur. »

XLII. HÆC, tanto dicta animo, magis
 confudere audientium animos, quam si
 miserabiliter orbitatem suam deslendo locutus
 esset. Cn. Octavius Kalendis Decembribus
 de rege Perseo navalem triumphum egit. Is
 triumphus sine captivis fuit, sine spoliis.
 Dedit focis navalibus in singulos denarios
 septuagenos quinos; gubernatoribus, qui in
 navibus fuerant, duplex; magistris navium
 quadruplex. Senatus deinde habitus est. Pa-
 tres censuerunt, ut Q. Cassius Persea regem
 cum Alexandro filio Albam in custodiam
 duceret; comites, pecuniam, argentum,
 instrumentum quod haberet. Bitis, regis Thra-
 cum filius, cum obsidibus in custodiam Car-
 seolos est missus. Ceteros captivos, qui in
 triumpho ducti erant, in carcerem condi-
 placuit. Paucos post dies quam hæc acta,
 legati ab Cotye rege Thracum venerunt,

*Triumphus
 navalis
 Cn. Octa-
 vii.*

*Perseus
 Albam
 missus.*

pecuniam ad redimendum filium aliosque
 obsides adportantes. Eis, in senatum intro-
 ductis, & id ipsum argumenti prætendenti-
 bus orationis, non sua voluntate Cotyn bello
 juvisse Persea, quod obsides dare coactus
 esset, orantibusque, ut eos pretio, quantum
 ipsi statuissent Patres, redimi paterentur,
 responsum ex auctoritate senatus est: « Po-
 » pulum Romanum meminisse amicitiae,
 » quæ cum Cotye, majoribusque ejus, &
 » gente Thracum fuisset. Obsides datos cri-
 » men, non criminis defensionem, esse:
 » quum Thracum genti ne quietus quidem
 » Perseus, nedum bello Romano occupatus,
 » timendus fuerit. Ceterum, etsi Cotys
 » Persei gratiam prætulisset amicitiae populi
 » Romani, magis, quid se dignum esset,
 » quam quid merito ejus fieri posset, æsti-
 » maturum: filium atque obsides ei remissu-
 » rum. Beneficia gratuita esse populi Romani:
 » pretium eorum malle relinquere in acci-
 » pientium animis, quam præsens exigere. »
 Legati nominati, T. Quinctius Flaminius,
 C. Licinius Nerva, M. Caninius Rebilus, qui
 obsides in Thraciam reducerent: & Thra-
 cibus munera data in singulos binum millium

*U. c. 585.
 a. C. 167.*

V. c. 585.
a. C. 167.

æris. Bitis, cum ceteris obsidibus a Carseolis arcessitus, ad patrem cum legatis missus. Naves regiæ, captæ de Macedonibus inusitatae ante magnitudinis, in campo Martio subductæ sunt.

L. Anicii triumphus.

XLIII. HÆRENTE adhuc, non in animis modo, sed pene in oculis, memoria Macedonici triumpho, L. Anicius Quirinalibus triumphavit de rege Gentio Illyriisque. Similia omnia magis visa hominibus, quam paria: minor ipse imperator, & nobilitate Anicius cum Æmilio, & jure imperii prætor cum consule conlatus: non Gentius Perseo, non Illyrii Macedonibus, non spolia spoliis, non pecunia pecuniæ, non dona donis comparari poterant. Itaque sicut præfulgebant huic triumphus recens; ita adparebat ipsum per se intuentibus nequaquam esse contemnendum. Perdomuerat intra paucos dies, terra marique ferocem, locisque munitis fretam, gentem Illyriorum: regem regiæque omnes stirpis ceperat: transtulit in triumphum (q) multa militaria signa, spoliaque alia, & supellectilem regiæ: auri pondo

(q) Lege cum Gron. in triumpho: sic enim semper Livius.

(r) viginti & septem, argenti decem & novem pondo : denarium tria millia, & centum viginti millia Illyrii argenti. Ante currum ducti Gentius rex cum conjuge & liberis, & Caravantius frater regis, & aliquot nobiles Illyrii. De præda militibus in singulos quadragenos quinos denarios, duplex centurioni, triplex equiti, focii nominis Latini quantum civibus, & focii navalibus dedit quantum militibus. Lætior hunc triumphum est secutus miles, multisque dux ipse carminibus celebratus. Sestertium ducenties ex ea præda redactum esse, auctor est Antias, præter aurum argentumque, quod in ærarium fit latum : quod quia unde redigi potuerit, non adparebat, auctorem pro re posui. Rex Gentius cum liberis, & conjuge, & fratre Spoletium in custodiam ex senatusconsulto ductus, ceteri captivi Romæ in carcerem conjecti : recusantibusque custodiam Spoletinis, Igiturvium (s) reges traducti. Reliquum ex Illyrico prædæ ducenti viginti

U. c. 585.
a. C. 107.

Gentius
cum suis
Spoletium
missus,
tum
Igiturvium.

(r) pondo del. Gron. Crev. Ceterum merito observat Gron. hanc summam peregrinam esse, & aliquid fortasse vitii esse in numeris.

(s) Recte emendat Turnebus Igiturvium.

U. c. 585. lembi erant ; de Gentio rege captos eos
a, C. 167. Corcyraeis (t), & Apolloniatis, & Dyr-
 rachinis Q. Cassius ex senatusconsulto tribuit.

XLIV. CONSULES eo anno, agro tantum
 Ligurum populato, quum hostes exercitus
 numquam eduxissent (u), nulla re memora-
 bili gesta, Romam ad magistratus subrogan-
 dos redierunt; & primo comitiali die con-
 sules creaverunt M. Claudium Marcellum, C.
 Sulpicium Gallum. Deinde praetores postero
 die L. Julium (v), L. Appuleium Saturni-
 num, A. Licinium Nervam, P. Rutilium
 Calvum, P. Quinctilium Varum, M. Fon-
 teium. His praetoribus duae urbanae provin-
 ciae sunt decretae, duae Hispaniae, Sicilia ac
 Sardinia. Intercalatum eo anno: postridie
 Terminalia (x) intercalares fuerunt. Augur
 eo anno mortuus est C. Claudius: in ejus
 locum augures legerunt T. Quinctium Fla-
 minium. Et flamen Quirinalis mortuus Q.
 Fabius Pictor. Eo anno rex Prusias venit
 Romam cum filio Nicomede. Is, magno

Prusias
rex
Romam
venit.

(t) *Coreyris* Gron. Crev.

(u) Crev. scribendum conjicit *nusquam*.

(v) pro *Julium* l. *Livium*. Gron. Crev.

(x) Vel excidit, vel intelligenda est vox *Ka-*
lenda.

comitatu urbem ingressus, ad forum a Porta
tribunalque Q. Cassii prætoris perrexit : con- U. e. 585.
a. C. 167.
cursumque undique facto, « Deos, qui urbem
» Romam incolerent, senatumque & popu-
» lum Romanum salutatum se dixit venisse :
» & gratulatum ; quod Persea Gentiumque
» reges vicissent ; Macedonibusque & Illyriis
» in ditionem redactis, auxissent imperium. »
Quum prætor senatum ei, si velit, eo die
daturum dixisset ; biduum petiit, quo tem-
pla Deum urbemque & hospites amicosque
viferet. Datus, qui circumduceret eum,
L. Cornelius Scipio quæstor, qui & Capuam
ei obviam missus fuerat : & ædes, quæ ipsum
comitesque ejus benigne recipere, con-
ductæ. Tertio post die senatum adit (y) ;
gratulatus victoriam est ; merita sua in eo
bello commemoravit ; petiit, « Ut votum
» solvere, Romæ in Capitolio decem majo-
» res hostias, & Præneste unam Fortunæ,
» liceret. Ea vota pro victoria populi Ro-
» mani esse. Et ut societas secum renova-
» retur ; agerque sibi, de rege Antiocho
» captus, quem nulli datum a populo Roma-
» no Galli possiderent, daretur. » Filium

(y) Fortasse adiit. Drak.

U. c. 585.
a. C. 167.

postremo Nicomedem senatui commendavit. Omnium, qui in Macedonia imperatores fuerant, favore est adjutus. Itaque cetera, quæ petebat, concessa : de agro responsum est, « Legatos ad rem inspiciendam missuros. » Si ager populi Romani fuisset, nec cuiquam » datus esset, dignissimum eo dono Prusiam » habituros esse. Si autem Antiochi non » fuisset, eo ne populi quidem Romani factum » adparere : aut, si datus Gallis esset, ignof- » cere Prusiam debere, si ex nullius injuria » quidquam ei datum vellet populus Roma- » nus. Ne quod detur quidem (z), gratum » esse donum posse, quod eum, qui det, » ubi vellet, ablaturum esse sciat. Facile Ni- » comedis commendationem accipere. Quan- » ta cura regum amicorum liberos tueatur » populus Romanus, documento Ptolemæum » Ægypti regem esse. » Cum hoc responso Prusias est dimissus. Munera ei ex * sestertiis jussa dari, & vasorum argenteorum pondo quinquaginta. Et filio regis Nicomedi ex ea summa munera dari censuerunt, ex qua Masgabæ filio regis Masinissæ data essent : & ut victimæ aliaque, quæ ad sacrificium perti-

(z) Reponendum censet Crev. *Ne cui detur quidem.*

* Excidit numerus sestertiorum.

nerent, seu Romæ, seu Præneste inmolare vellet, regi ex publico, sicut magistratibus Romanis, præberentur; & ut ex classe, quæ Brundisii esset, naves longæ viginti assignarentur, quibus uteretur, donec ad classem, dono datam ei, rex pervenisset; L. Cornelius Scipio ne ab eo abscederet, sumtumque ipsi & comitibus præberet, donec navem conscendisset (a). Mire lætum & (b) ea benignitate in se populi Romani regem fuisse, ferunt: munera sibi ipsum emisse (c) filium jussisse donum populi Romani accipere. Hæc de Prusia nostri scriptores. Polybius, eum regem indignum majestate nominis tanti, tradit; pileatum, capite raso, obviam ire legis solitum, libertumque se populi Romani ferre; & ideo insignia ordinis ejus gerere. Romæ quoque, quum veniret in curiam, submisisse se, & osculo lumen curiæ contigisse: & Deos servatores suos senatum appellasse, aliamque orationem, non tam honorificam audientibus, quam sibi deformem, habuisse. Moratus circa urbem triginta haud amplius dies in regnum est profectus.

U. c. 585.
a. C. 167.

Prusæ
vilius.

(a) conscendissent Gron.

(b) Crev. & Drak. voculam & expungendam censent.

(c) Lege cum Gron. renuisse.

